

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Toni Morrison

Ötekilerin Kökeni*

Türkçesi: Ceren Demirdöğdü

*SEL

2.
BASKI

John Morrison • Oletkietin Kotkenti

Ücr

ÖTEKİLERİN KÖKENİ*

TONI MORRISON, (Chloe Anthony Wofford), 1931'de Ohio'da doğdu. Howard ve Cornell üniversitelerinde edebiyat eğitimi aldı. Tezini Virginia Woolf ve William Faulkner'in eserleri üzerine hazırladı. Texas Southern Üniversitesi'nde ve Howard'da İngilizce dersleri verdi. İlk romanının tohumlarını da Howard'da katıldığı bir yazı grubunda attı. Daha sonraki yıllarda editörlüğün yanı sıra akademide ders vermeyi sürdürdü. 1989-2006 yılları arasında Princeton Üniversitesi Beşeri Bilimler kürsüsünde görev yaptı.

National Book Critics Circle Award, American Book Award, Presidential Medal of Freedom, National Humanities Medal ve *Sevilen* adlı kitabıyla Pulitzer gibi pek çok önemli ödüle layık görülen Toni Morrison, 1993 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanarak, bu ödülün verildiği ilk siyahi kadın oldu. *En Mavi Göz, Merhamet, Sevilen, Sula, Süleyman'ın Şarkısı, Tanrı Çocuğu Korusun* ve *Ötekilerin Kökeni*'nin ardından *Katran Bebek* de yayın programımızdadır.

***SEL YAYINCILIK**

Kuloğlu Mahallesi, Turnacıbaşı Caddesi,
No: 17, Beyoğlu – İstanbul
Tel. (0212) 516 96 85

<http://www.selyayincilik.com>

E-mail: halklailiskiler@selyayincilik.com

SATIŞ - DAĞITIM:

Çatalçeşme Sokak, No: 19/1

Cağaloğlu - İstanbul

E-mail: siparis@selyayincilik.com

Tel. (0212) 522 96 72 Faks: (0212) 516 97 26

***SEL YAYINCILIK: 963**

ISBN 978-975-570-971-0

ÖTEKİLERİN KÖKENİ

Toni Morrison

Deneme

Özgün Adı:

The Origin of Others

Türkçesi: Ceren Demirdöğdü

© Toni Morrison, 2017

© Sel Yayıncılık, 2019

Genel Yayın Yönetmeni: İrfan Sancı

Editör: Müge Çavdar

Kapak tasarımı: Aslı Sezer

Sayfa tasarımı: Seda Şahin

Birinci Baskı: Mart, 2019

İkinci Baskı: Nisan, 2019

Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaası

Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203

Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Toni Morrison

Ötekilerin Kökeni

Ta-Nehisi Coates'un Önsözüyle

Türkçesi: Ceren Demirdöğdü

Deneme

İçindekiler

Önsöz: Ta-Nehisi Coates	7
Köleliği Romantikleştirmek	17
Yabancı Olmak yahut Yabancıya Dönüşmek	32
Renk Fetişi	51
Siyahlığın Suretleri	64
Ötekini Öykülemek	81
Yabancıların Yurdu	94

Önsöz

Toni Morrison Harvard Üniversitesi'nde, 2016 yılı bahar döneminde "aidiyet edebiyatı" konulu bir dizi konuşma yaptı. Bugüne kadar kaleme aldığı o fevkalade yapıtların mahiyetini düşününce, bu seminerlerde Morrison'm ırk konusuna el atmış olması pek de şaşırtıcı değil. Morrison'ın seminerleri umut vadeden gelişmelerin yaşandığı bir döneme denk geldi. Barack Obama iki dönemlik başkanlığının son bir yılına girmişti. Halkın Obama'ya desteği ise artıyordu. "Siyahların Hayatı Önemlidir" sloganıyla yola çıkan başkaldırı hareketi sayesinde polisin acımasızlığı konusunda ülke çapında bir tartışma başlamış ve bu tartışma "ırk üzerine yapılan tartışmaların" pek çoğunun aksine ilk kez sonuç getirmişti. Obama'nın atadığı iki siyah başsavcı, Eric Holder ve Loretta Lynch ülkenin farklı bölgelerindeki emniyet müdürlüklerinde soruşturma başlatmıştı. Ferguson, Chicago ve Baltimore'dan gelen raporlar yıllardır tevatür diye geçirilen sistemli ırkçılığın

buralarda var olduğunu kanıtlar nitelikteydi. Bu kararlı mücadelenin, ülkenin ilk kadın başkanı olacak Hillary Clinton döneminde de sürmesi bekleniyordu. Morrison bu seminerleri vermeye başladığında dünyanın amatör bir siyasetçi olarak nitelediği bir aday karşısında yarışan Clinton yoğun destek görüyordu. Bütün bunlar ülkenin, tarihin gidişatına dur demek istediğine ve ahlak evreninin uzun eğrisi üzerinde nihayet adalete doğru bükülen uca yaklaşmakta olduğuna işaret ediyordu.*

Derken eğri biraz daha uzadı.

Donald Trump'ın zaferine ilk tepki bu zafe-
rin Amerikan ırkçılığı açısından nasıl bir anlam taşıdığını görmezden gelmeye çalışmak oldu. Trump'ın zaferine ilişkin yorumlar yapmayı kendine vazife edinen bir grup insan ortaya çıkıp 2016 seçimlerinin Wall Street'e karşı bir halk ayaklanması olduğunu, ayaklanmanın yeni ekonomik sistemin dışında bırakılanlar tarafından çıkartıldığını iddia etti. Clinton'ın "kimlik siyasetine" odaklandığı için cezalandırıldığı da söylendi. Bu iddialar genellikle kendi kendini geçersiz kılacak türden iddialardı. Nasıl olup da yeni ekonominin en çok dışında bırakılanların, yani siyah ve diğer koyu tenli işçilerin asla Trump kanadında yer almadıklarını açıklamaya kimse yeltenmedi.

* Yazar burada Martin Luther King Jr.'ın "Ahlak evreninin eğrisi uzundur ama adalete doğru bükülür" sözüne gönderme yapıyor. Bu söz seçim kampanyası sırasında Barack Obama tarafından da alıntılanmıştır. (ç.n.)

Ayrıca, Clinton'ın "kimlik siyasetini" eleştirenlerden bazıları, kendileri söz konusu olduğunda "kimlik siyaseti" yapmakta hiçbir sakınca görmüyordu. Clinton'ın en büyük rakibi Senatör Bernie Sanders bir hafta çıkıp beyaz işçi sınıfı mensubu atalarına övgüler yağıdırıyor, ertesi hafta Demokratların artık şu kimlik siyasetini "aşmaları" gerektiğini iddia ediyordu. Bütün kimlik siyasetleri eşit yaratılmamıştı anlaşılan.

Morrison'ın Harvard Üniversitesi'nde verdiği seminerlerden oluşan yeni kitabı Ötekilerin Kökeni Donald Trump'ın yükselişini doğrudan ele almıyor. Fakat Morrison'ın aidiyetle ilgili, kimlerin toplumun şemsiyesi altına girebildiği, kimlerin dışarıda kaldığıyla ilgili düşüncelerini okurken şu an içinde bulunduğumuz durumu düşünmemek olanaksız. Ötekilerin Kökeni sorgulayıcı bakışlarını Amerikan tarihi alanına çeviriyor ve Amerikan tarihinin en eski ve etkili kimlik siyasetini, ırkçılığın kimlik siyasetini ele alıyor. Yabancıların nasıl yaratıldığını, tel örgülerin nasıl çekildiğini konu edinen kitap tel örgüleri nasıl ve niçin pigmentlerle ilişkilendirdiğimizi anlayabilmek için edebiyat eleştirisinden, tarihten ve anı türünden faydalanıyor.

Morrison'ın kitabı, geçtiğimiz yüzyılın başından sonuna dek uzanan süreçte beyaz ırkçılığının süregiden varlığını etkili bir biçimde işleyen yapıtlar arasındaki yerini alıyor. Beyaz ırkçılığının içerdiği şiddeti ve bu ırkçılık sayesinde elde edilen kazançları gözler önüne seren Sven Beckert ve

Edward Baptist, ırkçılığın nasıl olup da İç Savaş'a yol açtığını ve sonrasında ülkenin kendisini yeniden inşa etme sürecinin altını nasıl oyduğunu anlatan James McPherson ve Eric Foner, ırkçılığın Yeni Düzen'i nasıl yozlaştırdığını açıklayan Beryl Satter ve Ira Katznelson, ırkçılığın bugün nasıl kitlesel tutuklama çağına zemin hazırladığını gösteren Khalil Gibran Muhammad ve Bruce Western gibi isimler Morrison'ın müttefikleri arasında yer alıyor.

Fakat Morrison'm kitabının en yakın yoldaşı muhtemelen Barbara Fields ve Karen Fields tarafından kaleme alınan *Racecraft* [Irk Kerameti] adlı yapıttır. Irk Kerameti'nde, Amerikalıların etken bir eyleme işaret eden ırkçılık suçu yerine etken bir eyleme işaret etmeyen ırk kavramını kullanarak ırkçılığı yok saymaya çalıştıkları iddia ediliyor. "Irkçılık" yerine "ırk" sözcüğünü kullandığımızda ırkın doğal dünyanın özelliklerinden biri, ırkçılığın da bunun öngörülebilir bir sonucu olduğu düşüncesini somutlaştırmış oluyoruz. Bu neden sonuç ilişkisinin tam tersi biçimde kurulması gerektiğini, ırkçılığın ırk kavramından önce ortaya çıktığını gösteren çok sayıda akademik çalışma yapılmış olmasına karşın Amerikalılar hâlâ bunun ne demek olduğunu anlamış değiller. Bu yüzden hâlâ "ırk ayrımcılığı", "ırklar arası uçurum", "ırksal bölünme", "ırk üzerinden fişleme" ya da "ırk çeşitliliği" gibi ifadeleri kullanmaya devam ediyoruz; sanki bu ifadelerin temelinde kendi ürettiğimiz düşünceler değil de kontrolümüz dışında, bizi aşan bir şey varmış gibi. Bu

durum sandığımızdan çok daha önemli bir sonuç doğuruyor. Eğer “ırk” denilen şey genlerin ya da tanrıların yahut her ikisinin de işiyse, o zaman rahat olabiliriz diye düşünmeye başlıyoruz; sorunu bir türlü çözemediğimiz için kendimize kızmamız gerekmez.

Morrison sorgulamasını bu türden bir rahatlığı pek de yaşayamayacağımız bir mahalde sürdürüyor; ırk ile genler arasında ancak çok yüzeysel bir ilişki bulunduğu kabulünden hareket ederek bu denli temelsiz bir kavramın nasıl olup da milyonlarca insan üzerinde bu kadar büyük bir etki yaratabildiğini anlatıyor bize. Kişinin insanlık dışı eylemlerde bulunurken aslında insan olduğunu doğrulama gereksinimiyle hareket ettiğini idrak etmenin önemini vurguluyor Morrison. İlk olarak, plantasyon işletmecisi Thomas Thistlewood’un günlüklerine bakıyor. Thistlewood bu günlüklerde köle kadınlara nasıl düzenli olarak tecavüz ettiğini, koyunları nasıl kırktığını anlatır gibi büyük bir rahatlıkla anlatmış. “Thistlewood’un cinsel eylemleriyle ilgili tuttuğu notların arasına ekim biçim işleriyle, ev işleriyle, ağırlanan konuklarla, geçirilen hastalıklarla ve buna benzer birçok şeyle ilgili notlar giriveriyor” sözleriyle aktarıyor Morrison bu tüyler ürpertici durumu. Thistlewood tecavüze karşı bu denli duyarsızlaşmak için ne türden bir psikolojik mekanizmayı harekete geçirmişti? Ötekileştirme mekanizmasını, yani insanın köle sahibi ile köleyi birbirinden ayıran doğal, ilahi bir sınır olduğuna kendini inandırmasını mümkün kılan psikolojik

mekanizmayı. Mary Prince adlı kölenin hanımından yediği korkunç dayakları anlattığı pasajları irdeleyen Morrison şöyle diyor:

Görünen o ki kişinin köleyi yabancı bir türmüş gibi sunma gereksinimi aslında kendisinin normal olduğunu doğrulamaya yönelik bir çırpınış. İnsan ırkına ait olan ile kati surette insan olmayanı birbirinden ayırma telaşı o kadar yoğun ki gözler ister istemez aşağılanana değil aşağılayana çevriliyor. Kölelerin durumu abarttıklarını varsaysak bile köle sahiplerinin gotik yapıtlarda rastlayacağımız türden bir hassasiyet geliştirdiklerini söyleyebiliriz. Sanki olanca sesleriyle bağırlıyorlar: “Ben canavar değilim! Canavar değilim! Gücsüz olmadığımı görün diye eziyet ediyorum bu zavallılara.” Yabancı olanın hâlinden anlamak tehlikelidir çünkü yabancıya dönüşme ihtimalini içinde taşır. Kişinin ırkı vasıtasıyla elde ettiği statüyü kaybetmesi demek kabul görmüş ve değer atfedilmiş farklılığını kaybetmesi demektir.

Morrison burada kölelerden ve köle sahiplerinden söz ediyor ama statüyle ilgili yorumu bugün hâlâ geçerliliğini koruyor. Geçtiğimiz birkaç yıl içinde Amerikalı polis memurlarının görece hafif suçlar yüzünden yahut ortada suç bile olmadığı hâlde siyahları dövdüklerini, onların boğazlarını sıktıklarını, onlara elektrik verdiklerini ve ateş ettiklerini gösteren çok sayıda video yayınlandı. Afro-Amerikalılar da, başka etnik köken-den Amerikalılar da bu videoları dehşet içinde izlediler. Fakat bütün bu eylemleri haklı çıkarmak için kullanılan ifadeler hepimize tanıdık gelen ifadelerdi. Memur Darren Wilson, Michael Brown’ı

öldürdükten sonra verdiği ifadede Brown'ın "dev gibi cüssesiyle kendini kurşunların önüne atıp koşmaya başladığını" söylüyordu. Bu ifadede Brown gerçekte olduğundan fazla, fakat aslında insandan az bir şeymiş gibi gösteriliyordu. Cese-dinin yazın ortasında kaldırımın üstünde öylece kokuşmaya terkedilmesi de Brown'ın insan olarak algılanmadığı için öldürüldüğünü kanıtlıyordu. Brown'ın bir canavar gibi gösterilmesi öldürülmesini haklı çıkarıyor ve Adalet Bakanlığı'nın raporuna göre, gangsterden pek de farkı olmayan polis memurlarının kendilerini meşru addetmelerine, gayet normal birer insan olarak görmelerine olanak veriyordu.

İrkçi gayri-insanileştirmenin yalnızca sembolik olduğu düşünülmesin; gayri-insanileştirme güç alanının sınırlarını da belirler. "İrk bir fikirdir, bir gerçek değil" diyor tarihçi Nell Painter. Amerika'da ırk fikrine şu da dahil: Eğer beyazsanız sonunuzun Michael Brown'inki, Walter Scott'inki ya da Eric Garner'inki gibi olma olasılığı otomatikman düşüyor. Ve ölüm, bir "Öteki" olarak yaşamanın, daima o kocaman "aidiyet" evreninin sınırları dışında kalmanın ne demek olduğunu gösteren eşsiz bir örnek olmaktan başka ca bir işlev taşıyor. Seçmeni Donald Trump'm kucağına itenin "ekonomik kaygılar" olduğu iddia ediliyor; oysa çoğu siyah için herhangi bir ekonomik kaygı gütmek demek neredeyse sınıf atlamak demek. Cumhuriyetçilerin adaylarını belirledikleri sırada, Trump taraftarlarının hane başma düşen yıllık geliri ortalama bir Afro-Ame-

rikalı ailenin yıllık gelirinin iki katına yakındı. Beyaz nüfusu (tümüyle olmasa da) etkisi altına alan uyuşturucu ilaç bağımlılığına bugün gösterilen hassasiyet ile 1980'lerde ortaya çıkan taş kokain bağımlılığı sorununa karşı takınılan suçlayıcı, kınayıcı tavır arasında dağlar kadar fark var. Bugün belli kesimden beyaz Amerikalı erkeklerde ölüm oranının artmasından duyulan endişe ile ülkedeki siyahları her zaman tehdit eden yüksek ölüm oram karşısında takınılan kadercı ve duyarsız tavır arasında dağlar kadar fark var.

Irkçılık bugün hâlâ bir meseledir. Bu ülkede bir "Öteki" olarak yaşamak bir meseledir. Ve can sıkıcı gerçek şu ki bunlar büyük olasılıkla mesele olmaya devam edecek. İnsan topluluklarının yalnızca başkalarının iyiliği için kendi ayrıcalıklarından vazgeçtiğine pek tanık olmayız. Dolayısıyla, beyazlık dinine mensup olanların bu dinden çıkmalarını sağlayabilecek tek şey bu dine mensup olmanın getirdiği ayrıcalıkların göze alınamayacak kadar yüksek bedelli birer lüks hâline gelmesidir. Amerikan tarihinde buna benzer durumlara tanık olduk. Yıllarca uzayıp giden bir iç savaş beyazları siyahların kendileriyle aynı cephede ölmeye uygun oldukları sonucuna varmaya zorlamıştı. Sovyetler Birliği'yle yaşanan Soğuk Savaş, Jim Crow yasalarının hüküm sürdüğü Güneyi küresel bir utanç kaynağı ve düşmanların propaganda malzemesi hâline getirmişti. Ve George W. Bush'un başkanlık döneminde bir taraftan iki cephede birden devam eden savaş belası, bir taraftan dibe vurmuş olan ekonomi, bir taraftan da Katrina Kasırgası'nın

ardından federal hükümetin süreci yönetmekteki büyük başarısızlığı Amerika’da ilk kez bir siyahın başkan seçilmesine yol açmıştı. Bu durumların her birinde içimizde bir umut ışığı, ülkenin bir şekilde tarihi alt ettiğine ilişkin bir duygu belirmişti. Fakat her defasında bu umut ışığı sönüp gitti.

Kendimizi neden yine aynı noktada bulduğumuzu anlama konusunda bu ülkede yetişmiş en iyi yazar ve düşünürlerden biri, Toni Morrison bize yol gösteriyor neyse ki. Morrison’ın kitabının kökleri tarihe uzanıyor ve yazar tarihin en grotesk tezahürlerinden bazılarını bir araya getirip bir güzellik yaratmayı başarıyor. Fakat bu güzellik bir fantezinin ürünü değil. Dolayısıyla şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: Tarihin her birimizi nasıl etkisi altına aldığını en iyi kavrayanlardan biridir Morrison. Ötekilerin Kökeni bu kavrayışı gözler önüne seriyor; geçmişin kışkacından nasıl bir çırpıda kurtulabileceğimizi göstermiyor belki, ama nasıl olup da bu kışkaca yakalandığımızı anlamada bize büyük yardımı dokunuyor.

Ta-Nehisi Coates

I.

Köleliği Romantikleştirmek

Kız kardeşimle yerde oyun oynadığımız yaşlardayız. Demek ki sene 1932 yahut 1933. O geliyormuş dediler. Büyük büyükannemiz Millicent MacTeer. Özlü sözleri dilden dile dolaşan efsane kadın mahalledeki bütün akrabaların evlerini ziyaret edecekmiş. Michigan'da yaşayan ve ünlü bir ebe olan büyük büyükannemizin Ohio'ya yapacağı ziyaret uzun zamandır dört gözle bekleniyordu. Sonuçta bu görmüş geçirmiş, hikmetinden sual olunmaz, heybetli kadın ailemizin reisiydi. Gerçekten de heybetliydi; odaya girdiği anda daha önce hiç tanık olmadığım bir şey olmuştu: Onu görür görmez odadaki bütün erkekler ayağa fırlamıştı.

Bütün akrabaları bir bir ziyaret ettikten sonra nihayet bizim kapımızı da çaldı. Uzun boyuyla dimdik karşımıza dikildi; elindeki bastona belli ki

hiç ihtiyacı yoktu. Önce annemi selamladı. Sonra gözlerini kız kardeşimle bana dikti. Yerde oturmuş oyun oynuyorduk galiba. Kaşlarını çattı; bastonuyla bizi gösterip "Karışmış bu çocuklar" deyiverdi. Annem bir gayret karşı çıkacak oldu ama olan olmuştu artık. Büyük büyükannem siyahtı, zifiri siyah. Annem onun ne demek istediğini gayet iyi anlamıştı: Biz, çocukları bozulmuştuk; kanımız saf değildi artık. Dolayısıyla anamızın, babamızın, kardeşlerimizinki de saf değildi.

Yeterince siyah olmamanın ne demek olduğunu çok küçük yaşta öğrenmiştim (yani daha aklım ermezken öğretilmişti bu bana) ama her nasılsa kendini beğenmiş, sürekli kendiyle meşgul bir çocuk olduğum için Öteki, üzerimdeki etkisini henüz hissettirmeye başlamamıştı. İlk duyduğumda, "karışmış olmak" çok farklı, çok arzu edilecek bir şey gibi gelmişti kulağıma ama annem kendi büyükannesine itiraz edince anladım ki "karışmış olmak" tam olarak Öteki olmak demek değilse bile eksik olmak demektir.

Kültürel, ırksal ve fiziksel farklılıklara ilişkin, "Ötekiliğe" işaret eden betimlemelerin değer ve statü açısından bir sınıflandırmayı içinde barındırmaması neredeyse olanaksızdır. Bir metinde ya da bir edebiyat yapıtında ırka ilişkin betimlemelerin tümü değilse de çoğu sınıflandırma içerir. Bu sınıflandırmalar kimi zaman üstü örtük biçimde sunulur, kimi zaman ince ayrıntılarla sezdirilir, kimi zamansa sözde-bilimsel "kanıtlarla" desteklenir. Nasıl dile getirilirlerse getirilsinler tüm bu betim-

lemelerin birer gerekçesi, doğruluk iddiası vardır. Tahakkümün devamlılığı bu şekilde sağlanır.

Vahşi doğada hayatta kalabilmenin yollarını hepimiz biliyoruz: Yuvayı korumak için kendini feda etme, dikkati başka yöne çekme, birlikte avlanma, her fırsatta av peşinde koşma. Fakat gelişmiş bir tür olan insanın kullandığı yöntemler hayvanların ya da tarihöncesi insanın kullandığı yöntemleri aşıyor. Kendi kabilemizden olmayana dışlama, düşman belleme, âciz, yetersiz ve yönlendirilmeye muhtaç addetme eğilimimizin çok uzun bir tarihi var. Tıpkı zenginlik, sınıf ve cinsiyet gibi ırk da insanlar arasında ayırım yaratmak için kullanılagelen bir araç. Bu araçların her biri iktidarla ve kontrolü elde tutma arayışıyla doğrudan ilişkili.

Siyasetin değilse bile bilimin, Ötekini kontrol altında tutma gerekliliğini belgelemek adına ne kadar ileri gidebildiğini anlamak için Güneyli hekim ve köle sahibi Samuel Cartwright'ın öjenik çalışmalarını okumamız yeterli.

Cartwright "Zenci Irkta Görülen Hastalıklar ve Bu Irkın Kendine Has Fiziksel Özellikleri Üzerine Bir Rapor" (1851) başlıklı yazısında şöyle diyor: "Değişmez fizyolojik yasalara göre, kaideyi bozmayan birkaç istisna dışında bütün zencilerin zihinsel melekeleri ancak beyazların otoritesi altında ahlak bilgisi edinmelerini, dinî yahut başka türlü bir eğitimden yeterli ölçüde faydalanmala-

rını sağlayacak kadar canlandırılabilir. [...] Zenciler doğaları gereği tembel oldukları için dışarıdan bir zorlama olmadıkça hayatlarını pinekleyerek geçirir, hep hareketsiz kaldıkları için de ciğerlerini tam doldurmaz, ağır ağır nefes alıp verirler. Beyinlerinde dolaşan siyah kanı zihinlerini cehalete, batıl inanca ve barbarlığa mahkûm eder; medeniyetten, ahlaki değerlerden ve dinî hakikatten bihaber yaşar giderler.” Dr. Cartwright yazısında iki hastalığa işaret ediyordu: Bu hastalıklardan ilkine “drapetomania” adını vermişti. Cartwright’a göre “kölelerin kaçmalarına neden olan hastalık” işte buydu. Cartwright’ın zencilerde teşhis ettiği bir başka hastalık ise “dysaesthesia aethiopica” idi. Bir tür zihin uyuşukluğu diye tanımlanan bu hastalık yüzünden zenciler hep “yarı uykuda” gibiydiler (hastalığın köle sahipleri arasındaki yaygın adı ise “sersemlik”ti). Bunları okuyunca insan sormadan edemiyor: Köleler böylesine başa bela, sırta yük idiyse ne için bu kadar hevesle alınıp satıldılar? Neyse ki köleliğin ne işe yaradığını bir noktada öğreniyoruz: “Köleleri [zorla] çalıştırmanın öncelikle kölelerin kendilerine çok faydası var. Dahası çalıştırılmadıkları takdirde boşa gidecek iş gücüyle pamuk, şeker, pirinç ve tütün üretilabiliyor ve işlenen bu ürünlerden tüm dünya faydalıyor. Sonuçta iki taraf da bu işten kazançlı çıkıyor – köle de, sahibi de.”

Bu görüşler sıradan bir insanın görüşleri değil; bunlar *New Orleans Tıp ve Cerrahi Dergisi*’nde yayımlanmış bir makalede ortaya atılmış görüşler.

Ve bunlardan çıkan ana fikir şu: Siyahları kullanabiliriz; evet büyükbaş hayvana çok benzemiyorlar fakat insan da sayılmazlar.

Ellerinde güç olsun yahut olmasın, yeryüzündeki neredeyse bütün topluluklar buna benzer aşağılayıcı söylemler üretmiş, bir Öteki inşa ederek kendi doğrularını dayatmaya çalışmıştır.

Bilimsel ırkçılığın amaçlarından biri kişinin kendini tanımlayabilmesine yarayacak bir yabancı saptamaktır. Ayrıca kişi, bilimsel ırkçılık sayesinde Ötekileştirilenin sınıflandırılmış farklılığını aşağılamadan kendi farklılığını koruyabilir, hatta bu farklılığın sunduğu avantajların keyfini sürebilir. Kuşkusuz, edebiyat özellikle kişinin kendini nasıl tanımladığını görmemizi, bu tanım üzerine uzun uzun düşünmemizi sağlar; bu tanıma ulaşmak için kullanılan yöntemleri bazen eleştirerek bazen de destekleyerek gözler önüne serer.

İnsan nasıl ırkçı olur, nasıl cinsiyetçi olur? Kimse annesinin karnından ırkçı doğmaz, doğuştan gelen bir yatkınlık yüzünden cinsiyetçi olmaz. İnsan Ötekileştirmeyi görerek öğrenir, ona öyle öğütlendiği, öyle talimat verildiği için değil.

Köleliğin kazançlı olsa da insanlık dışı bir durum olduğunu muhtemelen dünya üzerindeki herkes, köle satanlar da köle olarak satılanlar da gayet iyi biliyordu. Köle tacirleri asla köle olmak istemezlerdi; köle olarak satın almanlar ise içinde

bulundukları durumdan kurtulmak için çoğu zaman intiharı seçiyorlardı. Peki, nasıl oldu da kölelik kurumu işlemeye devam etti? Uluslar bu yoz uygulamayı bünyelerinde barındırabilmek için iki yöntem kullandılar: İlki kaba kuvvete başvurmak, ikincisi ise köleliği romantikleştirmek.

1750’de üst sınıf mensubu bir İngiliz genci kendi servetini kazanmak için işe koyuldu. O dönemde yasal vâris ailenin en büyük oğlu olabildiği ve kendisi de ailenin ikinci oğlu olduğu için muhtemelen mirastan pay alamamıştı. Önce tarla işçilerine çavuşluk yaparak sonra da köle sahibi olup Jamaika’da kurduğu şeker plantasyonunu işleterek servet sahibi olan bu İngiliz’in adı Thomas Thistlewood’dur. Thistlewood’un hayatı, maceraları ve düşünceleri Douglas Hall tarafından dikkatle araştırılıp kaleme alındı; ortaya çıkan akademik metin Macmillan yayınevinin Warwick Üniversitesi Karayip Çalışmaları Dizisi içinde yayımlandı. Aynı kitap daha sonra West Indies Üniversitesi Yayınevi tarafından yeniden basıldı. *In Miserable Slavery* [Köleliğin Sefaleti] adıyla 1987’de yayımlanan bu kitap Thistlewood’un yazılarından seçmeleri ve Douglas Hall’un değerlendirmelerini içeriyor. Samuel Pepys gibi Thistlewood da tuttuğu günlüklerde gündelik hayatını en ince ayrıntısına kadar anlatmış fakat bunu yaparken ne yaşadıkları üzerine bir değerlendirme sunmuş ne de temel bir yargı bildirmiş, yalnızca somut bilgiler aktarmış. Günlüklerde olaylar, başka insanlarla karşılaşmalar, hava durumu, pazarlıklar, fiyatlar, zarar bilançoları, yani

Thistlewood'u ilgilendiren veya yazıya dökmeyi gerekli gördüğü şeyler yer alıyor. Thistlewood'un kaydını tuttuğu bu bilgileri yayımlamak veya paylaşmak gibi bir niyeti yoktu. Günlükleri okuduğumuzda anlıyoruz ki hemşerilerinin çoğu gibi Thistlewood da içinde yaşadığı mevcut düzene sıkı sıkıya bağlıydı. Köleliğin ahlaki boyutları ya da kendisinin kölelik düzeni içindeki yeri gibi meseleler kafasını pek kurcalamıyordu. İçine doğduğu ve kaleme aldığı bu dünya düzeninde yaşayıp gidiyordu. Kölelik kurumunun nasıl kabullenildiği sorusunun yanıtını işte tam burada, o dönemde hemen herkeste rastlanan bu ahlaki kayıtsızlıkta arayabiliriz. Thistlewood'un kapsamlı notları arasında özel hayatıyla ilgili olanlar da var. Bunlardan bazıları onun plantasyondaki cinsel hayatının ayrıntılarını içeriyor (bunların daha genç yaşlarda İngiltere'de yaşadığı gündelik ilişkilerin ayrıntılardan hiç farkı yok).

Thistlewood ne zaman, ne sıklıkla ve özellikle nerede ilişkiye girdiğini ve bu ilişkilerin onu ne kadar tatmin ettiğini not etmiş. Bu ilişkilerin ona zevk verdiği belli fakat asıl dikkat çekici olan adamın rahatça, hiç çaba sarf etmeden kontrollü elinde bulundurabilmesi. Thistlewood belli ki karşısındakini baştan çıkarmak için çaba harcamaya, hatta onunla sohbet etmeye bile gerek duymamış. İlişkileriyle ilgili tuttuğu notlar şeker kamışının fiyatıyla veya un satın alırken yaptığı iyi bir pazarlıkla ilgili notlardan hiç farklı değil. Tek fark, işle ilgili notlarının aksine cinsel eylemleriyle ilgili notlarında Latince kullanması. Örne-

ğin “yataкта” ilişkiye girdiyse *Sup. Lect.*, “tarlada” ise *Sup. Terr.*, “ormanda” ise *In Silva*, “büyük odada” ise *In Mag.*, “küçükünde” ise *In Parv.* ve ilişki tatmin edici olmadıysa *Sed non bene* ifadelerini kullanmış. Bugün olsa tüm bunlara tecavüz derdik; o günlerde ise *droit du seigneur* deniyordu, yani efendilik hakkı. Thistlewood’un cinsel eylemleriyle ilgili tuttuğu notların arasına ekim biçim işleriyle, ev işleriyle, ağırlanan konuklarla, geçirilen hastalıklarla ve buna benzer birçok şeyle ilgili notlar giriveriyor.

10 Eylül 1751 tarihinde tutulmuş notun bir kısmı şöyle: “Sabah 10 buçuk civarı *Cum** Flora, Kongolu, *Super Terram* şeker kamışlarının arasında, duvarın başladığı yerin yukarısında, nehrin sağ tarafında, Zenci barakalarına doğru. Su teresi toplamaya çıkmıştı. 4 kuruş verdim.” Thistlewood ertesi gün, sabahın erken saatleri için tuttuğu notta ise şunları yazmış: “Sabaha karşı 2 civarı *Cum* Zenci kız, *super*** yer, yatağın sol ayakucunda, doğuya bakan odada, ‘bilinmiyor’.” 2 Haziran 1760’ta tutulmuş bir not ise kısmen şöyle: “Atöl-yeyi temizledim, tahta kasnakları hallettim, havuzun dibindeki toprakla uğraştım, & öğle sularında *Cum* L. Mimer, *Sup Me Lect.*”

Thistlewood’un günlüklerinden farklı ama en az onlar kadar aydınlatıcı olabilecek, köleliğe insani bir boyut katarak, hatta onu kucaklayarak romantikleştirmeye, kabul edilebilir hatta tercih

* (Lat.) “ile” (ç.n.)

** (Lat.) “üstünde” (ç.n.)

edilir kılmaya çalışan bazı edebiyat yapıtları da var. Sonuçta, zencileri merhametle ya da zorbalıkla kontrol altında tutmaya çalışmamıza gerek olmayabilir. Öyle değil mi, diyor Harriet Beecher Stowe (beyaz) okurlarına. Sakin olun. Köleler kendilerini kontrol edebilirler. Korkacak bir şey yok. Zencilerin tek istediği hizmet etmek. Kölelerin içgüdüsel olarak iyiliğe meylettiklerini ima ediyor Stowe. Bu içgüdü bir tek durumda işlemez hâle geliyor: (Manidar bir şekilde aslen Kuzeyli olan) Simon Legree gibi gaddar beyazlar kölelerin gözünü korkuttuğunda, onlara kötü muamele ettiğinde. Beyazlar kölelerden korkuyor, onları hor görüyor olabilirler ama acımasızlığı tetikleyen bu duygular yersizdir demeye getiriyor sanki Stowe. Sanki. Öte yandan *Tom Amca'nın Kulübesi* Stowe'un kendi korkularından izler taşıyor; Stowe bir bakıma bu korkulara karşı edebiyat yoluyla önlem alıyor. Yahut belki sadece okurun endişelerine duyarlılık gösteriyor. Örneğin, 19. yüzyılda Siyahların Mekânına girmeye kalktığınızda can güvenliğinizi sağlamak için ne yapmanız gerekir? Öylece kapıyı çalıp içeri girer misiniz? Silahsızsanız girmeye teşebbüs eder misiniz? Tom Amca ve Chloe Teyze'yi ziyarete giden Sahip George gibi masum bir genç olsanız bile size, hoş karşılanacağınızın, tehlikede olmayacağınızın sözünü veren çok sayıda güvenlik işaretine ihtiyaç duyarsınız. Tom'un evi sahibinin evinin hemen yanında, küçük, basit bir barakadır. Yine de Stowe'a göre beyaz gencin eve güvenle girebileceğini gösteren belirgin işaretlere ihtiyaç vardır. Bu sebeple Stowe şaşırtıcı derecede davetkâr bir ev girişi betimler:

[Kulübenin] önünde, üzerinde her yaz binbir özenle çiçeklerin, ahududuların, türlü türlü meyve ve sebzenin yetiştirildiği bakımlı bir bostan vardı. Kocaman, kırmızı bir acemborusu sarmaşığı ve yöreye özgü salkım güller ön cephenin tamamını kaplamış, kıvrılıp iç içe geçen bitkiler kaba saba tahtaları neredeyse görünmez kılmişti. Kadife çiçeği, petunya, akşamsefası gibi yılda bir açan, çeşit çeşit, göz alıcı çiçekler yazın, yine burada tüm ihtişamlarıyla açabilecekleri bir köşe bulmuşlardı kendilerine[...].

Stowe'un betimlemek için büyük çaba sarf ettiği bu doğal güzellik ehlileştirilmiş, insana kucak açan, karşı koymakta zorlanacağınız, aşırıya kaçan bir güzellik.

Sahip George bu küçük tahta kulübenin içine girdiğinde Chloe Teyze yemeği hazırlamakta, bir yandan da ev ahalisini idare etmektedir. Biraz dedikodu yapar, biraz hoşbeş eder, sonra da hep beraber yemeğe otururlar. Çocuklar Mose ve Pete hariç. Onlar yerde, masanın altında yerler yemeklerini. Masanın altına parça parça yiyecek atılır, onlar da atılan yiyecekleri kapmak için birbirleriyle itişirler:

[Sahip] George ile Tom ateşin karşısındaki rahat sedire yerleştiler. Chloe Teyze de pişirdiği koca bir tepsi çöreği fırından çıkardı, sonra bebeği kucağına alıp masaya geçti. Bir taraftan kendi yiyor, bir taraftan bebeği besliyor, bir taraftan da yemeklerini masanın altında yemeği yeğleyen Mose ve Pete'e lokma lokma çörek atıyordu. Çocuklar yemeklerini yerken yerde yuvarlanıp birbirlerini gıdıklıyor, ara sıra da bebeğin ayak parmaklarını çekiştiriyorlardı.

Arada, iyice azdıklarında, Chloe Teyze masanın altına doğru rastgele bir tekme savuruveriyordu. “Of! İtişip durmayın! Beyaz amcalar sizi görmeye geldiğinde bi rahat dursanız olmaz mı? Yeter be! Bak, uslu durun, yoksa Sahip George gidince göstercem gününüzü!”

Bu, bana göre, inanılmaz bir sahne. Genç efendi doyduğunu söylemiş ve sen köle bir anne olarak çocuğunu kucağına almışsın, hem onu doyuruyorsun hem kendin yiyorsun, “kocan” da yemeğini yiyor ama diğer iki çocuğun kapışsınlar diye toprak zemine yiyecek atıyorsun! Bence bu garip sahne okuru eğlendirmek, ona bu ortamda her şeyin güvenli, hatta komik olduğunu ve en önemlisi yürekten, cömertçe ve itaatle yapıldığını göstermek, onu rahatlatmak için tasarlanmış. Bunlar beyaz okurun korkularını gidermek amacıyla dikkatle kurgulanmış pasajlar.

Harriet Beecher Stowe *Tom Amca’nın Kulübesi*’ni Tom, Chloe Teyze yahut başka siyahlar okusun diye yazmadı. İçinde yaşadığı dönemde Stowe’un okur kitlesi beyazlardı; bu romantizme ihtiyaç duyan, bunu isteyen, bundan keyif alan beyazlar.

Thistlewood’a baktığımızda tecavüzün, bir *droit du seigneur*’e sahip olma romantizmi olduğunu görürüz. Stowe’da ise kölelik cinsellikten ve aşktan arındırılır, parfümlere bulanır. O yaramaz, yarım akıllı, siyah Topsy’nin sevgi dolu, beyaz Eva’nın yardımıyla akıllı uslu, terbiyeli bir çocuğa dönüşmesi öyle aşırı bir duygusallıkla anlatılır ki küçük Eva’yla Topsy arasındaki ilişki köleliğin

romantikleştirilmesinin bir başka çarpıcı örneği hâline geliverir.

Büyük büyükanneme derin bir şükran duyuyorum. Onun bana yardımcı olmak gibi bir niyeti yoktu belki –sonuçta eksikliğimizi gideriverecek bir iksir bulunmuyordu elinde– ama büyük büyü-kannem bende bir sorgulama dürtüsü uyandırmayı başardı ve bugüne kadar yazdıklarımın çoğu da bu dürtüyle şekillendi. Irk temelli bir kendinden nefret etme duygusunun yol açtığı hasarı ilk kez *En Mavi Göz*’de ele aldım. Sonra *Cennet*’te bunun tam tersini ifade eden bir kavramı, ırk üstünlüğünü irdeledim. *Tanrı Çocuğu Korusun*’da yine renk ayrımcılığının besleyip büyüttüğü üstünlük inancına ve sebep olduğu yanılırlara baktım. Renk ayrımcılığının temelindeki çarpıklığı, kibri ve bu türden bir ayrımcılığın kendi sonunu nasıl hazırladığını kaleme aldım. Şimdilerde, yani hâlihazırda yazmakta olduğum romanda ise bir ırkçının nasıl yetiştirildiğini irdelemenin heyecanını yaşıyorum. Bir insan nasıl olur da ırkla uzaktan yakından ilgisi olmayan o ana rahminden çıkıp ırkçılığın kucağında bulur kendini? Nasıl olur da, beğensin ya da beğenmesin, ırkın belirleyici olduğu bir varoluşun parçası hâline gelir? Irk nedir (genler üzerinden kurgulanmış bir hayal ürünü olmaktan başka) ve neden önemlidir ırk? Bir ırkı o ırk yapan kıstasların bilinmesi, belirlenmesi (eğer mümkünse böyle bir şey), ne tür davranış biçimlerini çağırır, teşvik eder? Irk bir türün sınıflandırılmasıdır ve biz insan ırkıyız, nokta. Peki, o zaman bunlar nedir? Bu düşmanlık, bu toplumsal ırkçılık, bu Ötekileştirme?

Ötekileştirmenin rahatlığı, cazibesi, (toplumsal, psikolojik ya da ekonomik) gücü neden kaynaklanıyor? Ait olma duygusunun yarattığı heyecandan mı? Kendinden daha büyük bir şeyin parçası olmanın ve dolayısıyla daha güçlü olmanın verdiği heyecandan mı? Öncelikli fikrim ötekileştirmenin bir “yabancıya” duyulan toplumsal / psikolojik ihtiyaçtan kaynaklandığı yönünde; yalnızlaşmış benliği tanımlamaya yarayacak bir Ötekine duyulan ihtiyaçtan (çünkü kalabalıklar içinde olmak isteyenler yalnızlık çekenlerdir hep).

Son olarak, güney ve doğu Avrupa’dan gelen büyük göç dalgası esnasında, “aidiyet” duygusunun nasıl kullanıldığını, yani göçmenlerden nasıl yekpare bir ulus yaratıldığını kusursuz biçimde işleyen, Jolie A. Sheffer’ın *The Romance of Race* [Irkın Romantik Öyküsü] adlı yapıtından bir alıntı yapmak istiyorum:

1890 ve 1920 yılları arasında genelde doğu ve güney Avrupa’dan, ezici çoğunluğunu Yahudi, Katolik ve Ortodoksların oluşturduğu yaklaşık 23 milyon göçmen ABD’ye geldi ve beyaz Anglosakson Protestan çoğunluğun karşısına dikildi. 20. yüzyıl başlarında sıkça kullanılan tabirle ifade etmek gerekirse, bu türden “yabancı kan sızıntıları” Amerika’nın ulusal kimliğini dönüştürdü ama [...] beyazların egemenliğini temelden sarsmadı; daha ziyade Avrupalı etnik gruplar kısa sürede, en azından görünürde, “beyaz” çoğunluğun parçası oldular.

Bu konuda çok sayıda kapsamlı akademik çalışma yapıldı. ABD'ye gelen bu göçmenler eğer "gerçek" birer Amerikalı olmak istiyorlarsa beyazlıklarına sarılmak, bunun için de anavatanlarıyla bağlarını koparmak yahut en azından bu bağı hiç önemli değilmiş gibi göstermek zorunda olduklarını anlamışlardı. Bugün de pek çok kişi "Amerikalılığın" tanımını (ne yazık ki) hâlâ renk üzerinden yapıyor.

II.

Yabancı Olmak yahut Yabancıya Dönüşmek

Bir Öteki yaratmanın ve onu yaşatmanın o kadar büyük faydaları var ki 1) bu faydaların neler olduğunu ortaya koymak ve 2) bu faydaları yadsımanın ne gibi toplumsal/siyasi sonuçlar doğurabileceğini tespit etmek önem kazanıyor.

Flannery O'Connor yabancı, dışlanmış, Öteki denince ne anladığını içtenlikle ve derinlikli bir kavrayışla ortaya koyuyor. O'Connor'ın yapıtlarında, eleştirmenlerin genellikle dikkat çektiği komedi unsurlarının altında, yabancının nasıl inşa edildiğine ve bu insanın ne tür faydalar sağladığına ilişkin can alıcı ve doğru tespitlere rastlıyoruz. Yazarın kaleme aldığı kısa öykü "Yapma

Marsık** yabanciya, yani daimi Ötekiye dönüşmemek, daimi Öteki olma tehlikesinden kaçınmayı öğrenmek için ne kadar dikkatle planlanmış bir eğitimden geçtiğimizi anlatıyor. İnsanlığın beyazlık üzerinden tanımlanmasında siyahlara ne bakımdan ve niçin çok büyük bir gereksinim duyulduğunu özenle betimliyor. Bu betimleme sürecinde, birazdan da göreceğimiz üzere, “marsık” sözcüğü sıkça, gerekmediği hâllerde bile, hatta bilhassa gerekmediği hâllerde kullanılmış. Bu sözcüğün kullanımı öyküdeki küçük, beyaz oğlanın eğitiminin önemli bir parçası. Bu ısrarlı ve aşırı kullanım, oğlanın dedesi Bay Head’in kendini değerli hissedebilmesinde siyahlara ne kadar büyük bir görev düştüğünün de bir göstergesi.

O’Connor okuru aldatmayı, yanıltmayı amaçlayan bir betimlemeyle açıyor öyküsünü. Bay Head okura, kraliyete özgü soyluluk simgelerini çağrıştıran bir dille tanıtılıyor:

Bay Head uykusundan uyandığında odası ay ışığıyla dolup taşıyordu. Yatağında doğruldu; gözlerini önce bu ışıktaki gümüş gibi parıltıyan parkelere dikti, ardından sırmalı ipekten dokunmuş gibi görünen yastık kılıfına çevirdi. Derken birkaç adım ötedeki tıraş aynasında ayın yansımasını gördü; ay aynadan

* Öykünün orijinal adında geçen ve burada “marsık” olarak çevrilen “nigger” sözcüğü beyazlar tarafından kullanıldığında siyahlara yönelik aşağılayıcı bir hitap biçimidir. Aynı öykü Aylin Ülçer tarafından “Yapma Zenci” adıyla çevrilmiş ve Flannery O’Connor’ın *İyi İnsan Bulmak Zor* (İstanbul: Metis, 2009) başlıklı öykü kitabının içinde yayımlanmıştır. (ç.n)

başını uzatmış, içeri girebilmek için onun iznini bekliyordu sanki. Sonra yavaşça içeri yuvarlanıp ışığıyla odadaki her şeye asalet kattı. Duvara dayalı sandalye adeta bir emir eri gibi dimdik durmuş Bay Head'ın talimatlarını bekliyor, sandalyenin sırtına asılmış pantolonsa çok önemli bir adamın az önce üstünden çıkarıp uşağına fırlatıverdiği, asillere yaraşır bir giysiymiş gibi görünüyordu.

Okur ancak yaklaşık yüz elli sözcük okuduktan sonra Bay Head'ın düşlerindeki hayatın tam tersine, kırsalda yoksul bir hayat yaşadığını, yaşını ve aslında ne kadar mutsuz olduğunu öğreniyor. Bay Head'ın o sırada neyi amaç edindiğinden de haberdar oluyor: Torunu Nelson'a Ötekileştirmeyi, yabancıyı tespit edebilmeyi uygulamalı olarak öğretmek. Bay Head ve Nelson Atlanta'ya yaptıkları tren yolculuğu sırasında, varlıklı olduğu her hâlimden belli olan siyah bir adamın yanlarından geçtiğini görüyorlar ve işte tam bu noktada ırkçılık dersi ivme kazanıyor:

“Söyle bakalım neydi bu gördüğün?” diye sordu [Bay Head].

“Adamın biri işte,” dedi oğlan, dedesine zekâsını her dakika aşağılanmasından usanmış gibi öfkeli bir bakış fırlatarak.

“İyi de, nasıl bir adam?” diye üsteledi Bay Head dümdüz bir ses tonuyla. “Şişman bir adam,” dedi Nelson. [...]

“Nasıl bir adam olduğunu bilemedin mi gerçekten?” dedi Bay Head, oğlana son bir şans vermek ister gibi.

“Yaşlı bir adam,” dedi oğlan. [...]

“O gördüğün bir marsıktı, marsık” deyip arkasına yaslandı Bay Head. [...]

“Ama sen onlar siyah olur demiştin. [...] Yanık tenli olurlar dememiştin.[...]”

Bu yabancıyı tespit etme işleminin sonunda doğal bir tepki ortaya çıkıyor: Yabancıdan abartılı ölçüde korkmak.

Daha sonra şehrin sokaklarında kaybolup kendilerini siyahların mahallesinde bulan Bay Head ve Nelson tabii ki çok telaşlanırlar: “Kapkara yüzlerdeki kapkara gözler her köşe başını tutmuş, onları seyrediyordu.” Evinin önündeki taşlıkta yalınayak duran siyah bir kadının karşısına çaresizce dikildiklerinde, Nelson garip bir hisse kapılır: “Bir anda istedi ki kadın eğilip onu kucığına alsın, ona sımsıkı sarılsın; sonra onu sıkı, sımsıkı tutarken [...] o da kadının nefesini yüzünde hissetsin. Hiç böyle bir şey hissetmemiştii daha önce.” Kadın tatlılıkla ve rahat bir tavırla yolu tarif eder onlara. Bu hiç de ürkütücü olmayan karşılaşma çok geçmeden nahoş sonuçlar doğuracaktır. Bay Head ile Nelson arasında bir sürtüşme yaşanır, ardından terk edilme ve ihanet gelir. Irk üstünlüğünün birleştirici gücü olmadan bu ikisinin birbirlerini affetmeleri ya da yeniden bir araya gelmeleri mümkün değil gibidir. Nihayet beyazların mahallesine vardıklarında ise oraya ait olamama, orada yabancıya dönüşme korkusu huzursuz eder onları. Bay Head ve Nelson ancak yapma marsığı gördüklerinde, yani sınıf ayrımı olmaksızın bütün beyazlarca benimsendiğine inandıkları ırkçılığın bir görsel temsiliyle karşılaştıklarında yabancıya dönüşme tehlikesinden

kurtulur, sakinleşirler. Siyah bir binici heykelidir bu temsil. Heykelin önünde durup bakakalırlar ona; “sanki büyük bir gizemle yüz yüze gelmişler gibi; bir başkasının zaferi anısına dikildiği hâlde şimdi onları müşterek yenilgileri üzerinden bir araya getiren bir anıtlarla karşı karşıya kalmışlar gibi. Bu anıtın adeta ilahi bir inayetle aralarındaki anlaşmazlıkları eritip yok ettiğini ikisi de hissedebiliyordu.”

Böylece oğlanın eğitimi tamamlanmıştır: ırkçılık ona başarıyla ve maharetle öğretilmiş, kendisi de saygınlık ve statü kazandığına inanmış ve bir Öteki icat etme sürecinden geçerek güçlü olduğu yanılışına kapılmıştır.

20. yüzyıl edebiyatından bir örnekte karşımıza çıkan bu yabancı algısını, daha eski tarihlerde yabancıların kendisi tarafından kaleme alınmış ya da kayda geçirilmiş ve onun kendisini nasıl algıladığını ayrıntılı biçimde gözler önüne seren anlatılarla birlikte ele almak gerekir. İlk olarak “ırk” kavramının kendisine bakmakta fayda var. Irk üzerinden yapılan tanımlamalar ve dışlamalar ne siyahlarla başladı ne de onlarla son buldu. Kültür, fiziksel özellikler ve din üstünlük ve güç elde etme stratejilerinin temel taşları olarak geçmişte de kullanıldı, bugün de kullanılmaya devam ediyor. Bunu görmek için “Kafkas Irkı (*Caucasian*)”*

* “*Caucasian*” sözcüğü 18. yüzyıl sonlarından itibaren özellikle Batıda “beyaz ırktan” anlamında kullanılmaya başlanmıştır. (ç.n.)

teriminin tarihsel arka planını, hangi amaçlarla kullanıldığını ve nasıl gözden düştüğünü hatırlamak yeterli.

Bruce Baum *The Rise and Fall of the Caucasian Race* [Kafkas Irkının Yükselişi ve Düşüşü] adlı kitabında konuya dair hayli kapsamlı bir açıklama sunuyor. “1952’den bu yana, özellikle ABD’de ‘Kafkas ırkı’ kategorisi günlük konuşma dilinde önemli bir yer tutmuş fakat ‘ırk’ kavramıyla beraber bu kavram da antropologlar ve biyologlar tarafından gün geçtikçe daha çok sorgulanmaya başlamıştır” diyen Baum açıklamasına şöyle devam ediyor: “Beyazların üstün ırk olduğuna inanan belli bir kesimin görüşlerini bir kenara bırakırsak, bugün artık Ari ırk diye bir şeyin var olmadığını söylemeye gerek bile yoktur. ‘Ari ırk’ miti 19. yüzyıl ortalarında çeşitli kaynaklardan gelişigüzel derlenip toparlanan bilgilerle oluşturulmuştur [...] ve sonradan Nazizm için kilit bir kavram hâline gelmiştir. [...] Buna karşılık Kafkas ırkı kavramı ırk bilimciler arasında ve günlük kullanımda zaman zaman moda olmuş, sonra gözden düşmüş, sonra tekrar rağbet görmeye başlamıştır.” Konuyu ayrıntılı biçimde işledikten sonra şu sonuca varıyor Baum: “Kısaca söylemek gerekirse, ırk dediğimiz şey iktidarın bir sonucudur.”

Yani yabancı, dışlanmış, Öteki hakkında konuşurken yahut yazarken bu ikisi arasındaki ilişkinin ne anlam ifade ettiğini göz önünde bulundurmamız gerekiyor.

Kölelerin hem sözlü hem de yazılı anlatıları Ötekileştirme sürecini anlamak açısından çok büyük önem taşır. Bu anlatıların bazıları kölelerin çocukluk anılarıyla başlar; ilk sahiplerine duydukları sevgiye ve bağlılığa ve satıldıklarında yaşadıkları derin üzüntüye ilişkin betimlemeler içerir. Çocukların masumiyeti, yani hem köle çocukların hem de sahiplerin çocuklarının masumiyeti köle anlatılarının başlıca konusudur: Tiyatrolarda, hem sanat değeri taşıyan hem de çok satan kitaplarda, posterlerde ve gazetelerde idealize edilen bir masumiyettir bu. Ortaya başka bir dünyanın çıkıvermesi ise daha sonra, köleler ergenliğe yaklaştıklarında olur. Fakat bu dünya, sözcüğün gerçek anlamıyla kul köle edilenin, horlanmış ve istismar edilmiş Ötekinin, bu varoluş biçimiyle, köle sahiplerinin maskelerini düşürdüğü, yani bu sözümona özel kurumunun* keyfini sürenlerin, ona gözü gibi bakıp ondan kâr elde edenlerin gerçek yüzlerini ortaya çıkardığı bir dünyadır.

Köle sahiplerinin kazanç kapısı olan ücretsiz köle emeği nasıl bir insani bedel ödenmesine neden oluyordu? Şimdi bunu anlatan birkaç örneğe dikkatinizi çekmek istiyorum. Bu örnekleri Mary Prince'in anılarını kaleme aldığı, *The History of Mary Prince, A West Indian Slave* [Mary Prince'in

* "Özel kurum", ABD'nin güney eyaletlerindeki kölelik kurumuna işaret eden ve "kölelik kurumu" ifadesinin kullanımı uygunsuz bulunduğu için bu ifadenin yerine özellikle 19. yüzyılın ilk yarısında sıkça kullanılan bir edebikelamdır. (ç.n.)

Hayatı: Batı Hint Adaları'ndan Bir Kölenin Anıları] (1831) başlıklı kitaptan alıyorum.

Prince'in tuz ocaklarında çalıştığı günlere ilişkin anılarından şu alıntıya bakalım: "[Tuzla doldurayım diye] kocaman bir kova bir de kürek verdiler. Sabahın dördünden dokuzuna, dizlerime kadar gelen suyun içinde ayaktaydım. Sabah dokuzda yiyelim diye haşlanmış Hint mısırı getirdiler biraz. Gün boyu sıcağın altında çalıştık; [...] güneşten yanan yerlerimiz su topladı. [...] Suyun içinde saatler boyu durmaktan, ayaklarımızı ve bacaklarımızı kimi zaman kemiklerimize kadar işleyen korkunç çibanlar kapladı. [...] Ahırda büyükbaş hayvanları birbirinden ayırmak için bölmeler yaparlar. Biz de uzunca bir barakada, o ahırlardakine benzeyen daracık bölmelerin içinde uyuduk." Prince bir sahipten diğerine gidişini "bir kasabın elinden kurtulup bir başka kasabın eline düşmek gibi" diyerek anlatıyor: "[İlki] öfkeden deliye dönmüş bir vaziyette, ağzından köpükler saçarak döverdi beni; [... diğeri] genellikle çok sakindi. Kendisi öylece durur, başkasına emir verirdi. Bir köle onun emriyle insafsızca kırbaçlanırken [...] büyük bir soğukkanlılıkla enfiye çeker, etrafta dolanırdı."

Bu anlatılanlar bariz birer sadizm örneği değil de nedir bilemiyorum.

Yine Mary Prince'in kitabından bir başka anıya bakalım: "Bir gün bir anda korkunç bir fırtına

çıktı ve yağmur bastırdı. O gün hanımım elime bir toprak testi verdi; testiye evin az ilerisinde boşaltıp gelmemi istedi. Testi zaten daha önceden çatlamıştı; tam ortasından boydan boya eski, derin bir çatlak geçiyordu. Boşaltayım diye baş aşağı çevirince, ortadan ikiye ayrılıp elimde kaldı. Bir çığlıkla hanıma koştum. 'Ah hanımım,' dedim, 'testi iki parça oldu.' 'Sen kırdın, değil mi?' dedi bana. [...] Beni soyup inek gönünden kamçıyla uzun bir süre, feci şekilde kırbaçladı; kamçıyı kaldırmaya gücü kalmayana, yorulup bezene kadar durmadı."

Bir kazadır olmuş; artık hiçbir şey o testiye bir anda eski hâline döndüremez. Öyleyse hemen dövmeye girişmek niye? Ders vermek için mi yoksa dövme işinin kendisi zevk verdiği için mi? Mary Prince kölelere layık görülen muamelenin esasen köle sahiplerini alçalttığını biliyordu. Harriet Jacobs da öyle. Jacobs'un *Incidents in the Life of a Slave Girl* [Bir Köle Kızın Hayatından Kesitler] (1861) adlı kitabı Prince'in anılarından tam otuz sene sonra, İç Savaşın arifesinde yayımlandı. Jacobs kitabında şöyle yazıyor: "Kendi gözlemlerime ve deneyimlerime dayanarak şunu söyleyebilirim: Kölelik siyahların olduğu kadar beyazların da başına beladır. Kölelik beyaz babaları zalim ve nefesine yenik, onların oğullarını hiddetli ve şehvet düşkününü kılar; kızlarını zehirler, karılarını kepaze eder."

Bu şiddet olaylarının akla hayale sığmayan iğrençliği bir tarafa, bana göre asıl sorulması gereken ve verilen cezanın ağırlığı üzerine düşün-

mekten çok daha aydınlatıcı olabilecek soru şu: “Kimdir bu insanlar?” Bunlar köleyi insandan sayılamayacak vahşi bir yaratık olarak tanımlamak için uğraşıp didiniyorlar; hâlbuki insan sayılamayacak birisi varsa eğer, o da cezayı uygulayanın ta kendisidir. Cezanın ıslah edici olmaktan çıkıp sadist bir eyleme dönüştüğü anlar, bu insanların şiddetli kırbaçlama seanslarından bitkin düşüp arada dinlenmeye geçtikleri anlardır. Belli ki kırbacı elinde tutan kişi durmadan kırbaçlamaktan yoruluyor ve devam etmeden önce ara ara dinlenmesi gerekiyor. Peki, durup durup kırbaçlamaya devam etmenin kırbaçlanan kişiye ne faydası var? Anlaşılan, bu denli acı verici bir ceza bir tek kırbacı elinde tutana zevk vermeye yarıyor.

Görünen o ki kişinin köleyi yabancı bir türmüş gibi sunma gereksinimi aslında kendisinin normal olduğunu doğrulamaya yönelik bir çırpınış. İnsan ırkına ait olan ile kati surette insan olmayanı birbirinden ayırma telaşı o kadar yoğun ki gözler ister istemez aşağılanana değil aşağılayana çevriliyor. Kölelerin durumu abarttıklarını varsaysak bile köle sahiplerinin gotik yapıtlarda rastlayacağımız türden bir hassasiyet geliştirdiklerini söyleyebiliriz. Sanki olanca sesleriyle bağırıyorlar: “Ben canavar değilim! Canavar değilim! Güçsüz olmadığımı görün diye eziyet ediyorum bu zavallılara.” Yabancı olanın hâlinden anlamak tehlikelidir çünkü yabancıya dönüşme ihtimalini içinde taşır. Kişinin ırkı vasıtasıyla elde ettiği statüyü kaybetmesi demek kabul görmüş ve değer atfedilmiş farklılığını kaybetmesi demektir.

Yazdığım hemen her kitapta bu içinden çıkılması zor meseleyi ele aldım, bunu irdeledim. *Merhamet*'te duygudaşlık üzerine kurulu ırklar-arası ilişkilerin dinin de etkisiyle nasıl şiddet dolu ilişkilere evrildiğini göstermeye çalıştım. Bu kitabımda, başlangıçta iyi kalpli olan bir sahibe, dul kaldıktan ve hiç hoşgörü barındırmayan katı bir tarikata katıldıktan sonra kölelerine karşı acımasız bir tutum sergilemeye başlıyor. Dul kaldığı için kaybettiği nüfuzunu kölelerine kötü davranarak geri kazanıyor.

Aynı meseleyi en dramatik biçimde ele aldığım kitabımsa *Cennet*. Bu kitapta aynı ırka mensup insanlardan oluşan bir topluluk kurmanın ortaya çıkardığı çelişkili sonuçları mercek altına aldım. Fakat bu kez "yabancı" diye nitelenenler beyazlar ve "melezlerdi".

Hepimizin içinde var olan bu başkalarını yabancılaştırma potansiyelini biraz daha berraklaştırmak için kendi başımdan geçen bir hikâyeyi anlatmak, yabancılaştırma sürecine nasıl dahil olduğumu ve bu yaşadığım şeyden nasıl dersler çıkardığımı sizlerle paylaşmak faydalı olabilir. Bu hikâyeyi daha önce başka bir yerde yayımlamıştım ama kendimizi başkalarından ayırmaya ve yabancıları kendi kafamızda yarattığımız kalıplara sokmaya ne kadar yatkın, öte yandan o hor gördüğümüz yabancıya dönüşüverme ihtimali karşısında ne kadar savunmasız olduğumuzu sizlere de anlatmak istiyorum.

Nehir kıyısındaki yeni evimdeydim. Avluda yürürken, komşunun bahçesinin önündeki setin üze-

rinde bir kadının oturduğunu fark ettim. Kadın elinde bir olta tutuyor, evde yapıldığı belli olan olta suya doğru bir eğri çizerek beş altı metre öteye uzanıyordu. Bir anda onunla yakınlık kurma isteğiyle doldu içim. Kadının olduğu yere, benim evimi komşununkinden ayıran çite doğru yürüdüm. Üzerindeki kıyafetler hoşuma gitmişti: Uzun, siyah elbisesinin üstüne eski püskü, renkleri solmuş bir hırka giymişti; ayağında erkek ayakkabıları, kafasında erkek şapkası vardı. Siyahtı kadın. Bana döndü; yüzünde içten bir gülümsemeyle "Selam!" dedi. Adını söyledi (Filanca Ana), sonra bir süre, herhâlde on-on beş dakika kadar sohbet ettik; balık yemeği tariflerinden, havaların nasıl gittiğinden, çocuklardan konuştuk. "Buralarda mı yaşıyorsun?" dedim. "Hayır." dedi. Yakınlardaki bir köyde yaşıyormuş ama bu evin sahibi ne zaman isterse gelip burada balık tutabileceğini söylemiş ona. O da her hafta geliyormuş. Bazen tatlı su levreği ya da kedibalığı bol olduğunda birkaç gün üst üste geldiği de oluyormuş; gerçi onlar olmasa da geliyormuş çünkü yılanbalığını da çok seviyormuş ve yılanbalığı buralarda hep bolmuş. Nüktedandı. Hani şu sadece yaşını başını almış kadınlarda bulabileceğimiz ferasetten onda da bolca vardı. Vedalaşırken ertesi gün yahut en fazla birkaç gün sonra tekrar karşılaşacağımızdan emindim. Onunla sohbetler edecektik. Onu evime, kahveye davet edecektim; birbirimize hikâyeler anlatıp gülüşecektik. Bana birini, bir şeyi hatırlatıyordu. Rahat, meşakkatsiz, tatlı bir arkadaşlık kurabileceğimizi düşünüyordum.

Ertesi gün gelmedi. Sonraki günlerde de. Her sabah kalktığımda gözlerim onu arıyordu. Yaz bitmiş ama ben onun yüzünü bir daha hiç görmemiştim. Sonunda bir gün dayanamayıp komşuya sordum ve aldığım yanıtla şaşkına döndüm: Böyle bir kadından haberi bile yoktu! Kimden, neden söz ettiğimi anlamadı bile. Evinin önündeki sette oturup balık tutan yaşlı bir kadın filan görmemişti hiç; zaten kimseye de orada oturup balık tutması için izin vermemişti. Balıkçı kadının izin alma meselesiyle ilgili yalan söylediğine, komşunun sık sık evde olmayışını da burayı gizlice kullanmak için fırsat bildiğine kanaat getirdim. Komşu bu aralar evinde olduğuna göre kadının buralarda görünmemesi doğaldı. İlerleyen aylarda her önüme gelene Filanca Ana'yı tanıyıp tanımadığını sordum. Kimsecikler tanımıyordu kadını. Yetmiş yıldır aynı civar köylerde oturanlar bile adını duymamışlardı.

Kendimi kandırılmış hissettim, ne düşüneceğimi bilemedim ama aynı zamanda komik de buldum içine düştüğüm durumu. Zaman zaman öyle bir kadın hiç yoktu da ben mi hayal gördüm diye düşündüm. Her neyse, dedim kendime, bu zaten öylesine anlatılıp geçilecek bir hikâye; başkaca da bir değer taşımıyor. Yine de baştaki şaşkınlığının yerini yavaş yavaş önce kızgınlık sonra da kırgınlık aldı. Penceremden gördüğüm manzarada artık o yoktu ve her sabah bu manzaraya bakınca hem onun sahtekârlığını hem de kendi hayal kırıklığımı hatırlıyordum. Bu mahallede ne işi olabilirdi ki zaten? Arabayla gelecek hâli yoktu. Yaşadığını iddia

ettiği yerde gerçekten yaşıyor olsaydı bile buraya gelmek için en az altı kilometre yürümesi gerekiyordu. Diyelim yürüdü. Yürüdüğü bütün o yol boyunca, o şapka ve korkunç ayakkabılarla kimse- nin dikkatini çekmemiş olması mümkün müydü? Yaşadığım bu büyük hüsranın altında ne yattığını, topu topu on beş dakika konuştuğum bir kadını neden özlediğimi anlamaya çalışıyordum. Bulabil- diğim ve aslında çok da tatmin edici olmayan tek açıklama şuydu: Benim alanıma girmiş (ya da çok yakınına diyelim, hep en ilginç olayların vuku bul- duğu çitlerin oraya, mülkümün sınırına) ve bana vaatlerde bulunmuştu bir bakıma. Aramızda bir kadın dayanışması olacaktı, ben ona her fırsatta yardım edecektim, birbirimizi koruyup kollaya- caktık. Oysa o ortadan kaybolmuştu; üstelik gider- ken kendimle ilgili olumlu görüşlerimi de berabe- rinde götürmüştü. Bu da tabii affedilir gibi değildi. Zaten yabancıların tam da bunu yapmalarından korkmaz mıyız? Huzurumuzu kaçırmalarından, bize ihanet etmelerinden, eninde sonunda bize benzemediklerini gösterecek bir davranışta bulun- malarından? İşte bu yüzden onlara nasıl davra- nacağımızı bilemeyiz. Peygamberlerin yabancıya sunmamızı ısrarla öğütledikleri sevgiyi, Jean-Paul Sartre pekâlâ Cehennem kandırmacasının ta ken- disini diye yorumlayabilirdi. Çıkış Yok'un o çarpıcı cümlesi "*L'enfer c'est les autres*"*, kişisel bir dünyayı kamusal bir cehenneme çevirenlerin "başka insan- lar" olabileceği ihtimalini ortaya koyuyor. Cehen- nem başkalarıdır.

* (Fr.) "Cehennem başkalarıdır." (ç.n.)

Peygamberin nasihatinde de sanatçının şeytanca uyarısında da şu kabul var: Yabancılar da sevdiklerimiz de ya bakışlarımızı onlardan kaçırmaya ya da kaçırmayıp onlar üzerinde hak iddia etmeye sevk ediyorlar bizi. Peygamberler kaçmayalım, yüzümüzü çevirmeyelim diye, Sartre ise sevgimiz bir sahip olma aracına dönüşmesin diye uyarıda bulunuyor.

Birbirimize iyi niyetle yaklaşmak, bizi birbirimizden ayırdığını sandığımız yalancı farklılıkları aşmak için kullanabileceğimiz az sayıda ancak etkili kaynaklar var: Dil, imge ve deneyim (deneyim dediğimiz şey hem dili hem de imgeyi içerebilir yahut ikisini de içermeyebilir). Dil (söyleme, dinleme, okuma) aramızdaki mesafelerin ortadan kalkmasını sağlar, hatta kaçınılmaz kılar; ister aramıza kıtalar girmiş olsun ister aynı yastığa baş koyalım, ister bambaşka kültürlerden gelelim, aramızda yaş veya cinsiyet farkı olsun olmasın, farklılıklarımız toplumsal olarak yaratılmış yahut biyolojik farklılıklar olsun, sonuçta aramızdaki mesafeleri dil aracılığıyla aşarız. İmge, bilginin şekillendirilmesinde giderek daha fazla rol oynuyor; bazen bilginin kendisine dönüşerek, çoğunlukla da bilgiyi kirleterek. Bazen dili harekete geçiren bazen de dili gölgede bırakan imge sadece ne bildiğimizi ve ne hissettiğimizi değil aynı zamanda hislerimizden hangilerinin önemsenmesi gerektiğine ilişkin görüşlerimizi de belirleyebiliyor.

Bu iki küçük ilah, yani dil ve imge, deneyimi besler ve şekillendirir. Acayip giysiler içindeki ba-

lıkçı kadına bir anda kucak açmamın bir nedeni de belli bir imgeden hareketle onu zihnimde belli bir biçimde canlandırmış olmamdı. Onu görür görmez kendisine abartılı bir duygusallıkla yaklaştım ve onu kendi emellerime alet ettim. Onu özel şifacım olarak hayal ettim. Onu sahiplendim ya da sahiplenmek istedim (ve galiba o da bunu görüverdi). Zihnimize yerleşmiş imgelerin ve gösterişli dilin baştan çıkarma, ele verme ve hükmetme gücü olduğunu unutmuştum. Öte yandan dilin ve imgenin insanlık projesi doğrultusunda ilerlememize yardım edebileceğini, yani insan kalma, gayri-insanileştirmenin ve yabancılaştırmanın önüne geçme konusunda bizlere faydalı olabileceğini de unutmuştum.

Fakat doğrusu hayli basite indirgenmiş olan bu kısacık kaynaklar listesine öngörülmedik bir şey dahil oluverdi. Medyada gördüklerimizin başlangıçta bizi birbirimize yakınlaştırmasını, bilgimizi artırmasını umuyorduk. Oysa bugün gündelik medya sunumlarında kullanılan imgeler ve dil, insanların nasıl göründüklerine (yahut nasıl görünmeleri gerektiğine) ve bizim gerçekte nasıl insanlar olduğumuza ilişkin bakış açımızı daraltıyor. Medyanın çarpıtmalarına teslim olmak görüşümüzü bulanıklaştırabilir lakin bu çarpıtmalara direnç göstermek de aym sonucu verebilir. Balıkçı kadınla rastlaşmamda ben böylesi etkilere karşı açık ve sert bir şekilde direnç gösteriyordum. Fakat formun yerini formülün, doğalın yerini suninin, insanın yerini metanın almasında sanat da, hayal gücü de en az piyasa kadar suçlu olabili-

yor. Gerçeği temsil etmeye soyunan sanat yapıtları bazı yüksek entelektüel çevrelerde kelimenin tam anlamıyla yerin dibine sokuluyor. İnsan olmaktan anladığımız şey değişti; "gerçeklik" sözcüğünü artık tırnak işareti kullanmadan yazamaz olduk çünkü "gerçekliğin" yokluğu (muğlaklığı) varlığından daha kuvvetli hissediliyor.

Neden bir yabancıyı tanımak isteyelim ki, onu yabancılaştırmak daha kolaysa? Kapıyı kapatıvermek dururken neden aramızdaki mesafeyi ortadan kaldırmakla uğraşalım? Sanat ve din aracılığıyla yapılan iyi niyet çağrıları da son derece yetersiz kalıyor.

Balıkçı kadının üzerinde niçin hak iddia ettiğimi, neden bu denli akıl almaz biçimde davrandığımı anlamam biraz zaman aldı. Arzuladığım, hasretini çektiğim şeyin benim bir başka yanımda olduğunu ve yabancı diye bir şeyin var olmadığını ancak uzun zaman sonra anladım. Yabancı diye bir şey yok; bizim kendi yüzlerimiz var. Bu farklı farklı yüzlerimizin çoğunu benimsemiyoruz hatta birçoğundan kendimizi sakınmak istiyoruz. Yabancı başka diyarlardan biri değildir, her an karşımıza çıkabilecek sıradan biridir; hiç tanımadığımız biri değil gözümüzün bir yerlerden ısırdığı biridir. İçimize korku salan da esasen tanıdığımız ama görmezden geldiğimiz bu benliklerimizle her an karşılaşabilecek olmamızdır. İşte bu yüzden reddediveriyoruz karşılaştığımız o simayı da içimizde uyandırdığı duyguları da, hele de bu duygular çok derinse. Yine bu yüzden

Ötekinin sahibi olmak, ona hükmetmek, onu yönetmek istiyoruz. Ve becerebilirsek, onu yüceltip kendi benliğimizin aynasında seyretmek. Her iki durumda da, yani korktuğumuzda da sahte bir hayranlık duyduğumuzda da kendimize hak gördüğümüz bireyselliği ondan sakınmış, onun kişiliğini, kendine has bireyselliğini hiçe saymış oluyoruz.

III.

Renk Fetişı

Edebiyatta ten renginin nasıl kullanıldığı, yazarların bir anlatı oluştururken ya da bir karakter yaratırken, özellikle de kurmaca başkahramanın beyaz olduğu durumlarda (ki başkahraman neredeyse her zaman beyazdır) ten renginden nasıl faydalandığı her zaman çok ilgimi çekmiştir. Edebiyatta ten rengine nasıl bir anlam yüklendiği, onun nasıl sunulduğu belirleyici bir etmen olarak işlev görür. Ten rengi bazen o mistik “siyah” kanının bir damlasının bile yaratabileceği dehşetin ifadesi, bazen beyazların doğuştan üstün olduklarının bir işareti, bazen de taşkın ve abartılı cinsel gücün bir göstergesi olarak karşımıza çıkar.

“Bir damla siyah kanının”* bile ne kadar büyük bir dehşet yaratabileceğini William Faulkner’dan

* “Bir damla siyah kanı kuralı”: ABD’nin özellikle güney eyaletlerinde insanları ırklarına göre sınıflandırmak için kullanılmış “kanında bir damla olsun siyah kanı taşıyan herkes siyahtır” kuralı. (e.n.)

daha iyi anlatabilecek bir yazar yoktur. *Ses ve Öfke*'ye de *Abşalom Abşalom*'a da hâkim olan duygu bu dehşet duygusu değilse nedir? Evlilikte encest ve melezleşme ("ırkların karışması" anlamında eski ama kullanışlı bir terim) gibi kabul edilemeyecek iki durum arasında bir kıyas yapıldığında melezleşmenin encestten çok daha büyük bir nefret uyandırdığı gün gibi açıktır. Amerikan edebiyatının büyük bölümünde, olay örgüsünde ailevi bir krize gereksinim duyulduğunda, melezleşme buna en uygun zemini oluşturur; zira iki farklı ırktan insanın kendi rızalarıyla cinsel ilişkiye girmeleri kadar mide bulandırıcı başka bir şey daha yoktur. Şaşırtıcı, yasadışı ve tiksindirici olan esasen bu ilişkilerin karşılıklı olmasıdır. Kölelere tecavüz edilebilir fakat kişilerin kendi seçimleriyle yahut Allah korusun, âşık oldukları için böyle bir ilişki yaşamaları topyekûn mahkûm edilmeleri için yeterlidir. Faulkner'a göre ise bu türden bir ilişki cinayet sebebidir.

Abşalom Abşalom'un dördüncü bölümünde Bay Compson, Henry Sutpen'in üvey kardeşi Charles Bon'u niçin öldürdüğünü Quentin'e şöyle açıklıyor:

Yine de dört yıl sonra Henry, bu ikisinin evlenmesine engel olmak için Bon'u öldürmek zorunda kalmıştı. [...]

Evet, her türlü haklarından feragat ettiklerini belgeleyen bir evlilik sözleşmesi yapılmış olsa dahi [...] sekizde bir oranında zenci kanı taşıyan bir hanımın ve ondan olma, on altıda bir oranında zenci kanı taşıyan

bir oğulun varlığı, bırakalım gezmiş görmüş babasını, toy Henry için bile yeterli sebepti [...].

Romanın çok ilerilerinde Quentin, Henry ile Charles arasında şöyle bir konuşma geçtiğini hayal ediyor:

- Yani tahammül edemediğin enstest ilişki değil de melezleşme [...].

Henry yanıt vermiyor.

- Bana hiçbir mesaj göndermedi öyle mi? [...] Bunu yapmasına gerek yoktu, Henry. Beni durdurmak için sana benim zenci olduğumu söylemesi gerekmiyordu [...].

- Sen benim ağabeyimsin.

- Hayır değilim. Kız kardeşinle yatacak olan zenci-yim ben. Tabii sen bana engel olmazsan Henry.

Ernest Hemingway'in renk ayrımcılığından nasıl faydalandığı da aynı derecede, hatta belki daha da çok ilgimi çekiyor. Hemingway edebiyatta sıkça kullanılan bu araçtan farklı biçimlerde istifade ediyor: Kimi zaman alçak kimi zamansa mahzun ama sempatik siyah karakterler yaratıyor yahut siyahlıktan beslenen abartılı bir erotizm kullanıyor. Elbette bu sınıflandırmalardan hiçbirinin yazarın dünyasına dahil olmadığını yahut hayal gücünün sınırlarını aştığını söyleyemeyiz fakat beni asıl ilgilendiren bu dünyanın nasıl dile getirildiği. Bu bağlamda renk ayrımcılığı son derece kullanışlı bir araç, hikâye anlatmanın en kestirme yolu.

Hemingway'in *Ya Hep Ya Hiç* (*Tüccar'ın Dönüşü*) adlı romanında renk ayrımcılığını nasıl kullandığına bakalım. Romanın başkahramanı olan içki kaçakçısı Harry Morgan, teknesindeki tek siyah karakterle konuşurken ona ismiyle hitap ediyor, yani Wesley diyor. Fakat Hemingway'in anlatıcısı okura seslenirken siyah karakterin adını kullanmak yerine ondan "zenci" diye söz ediyor. Aşağıdaki alıntıda iki adam Morgan'ın teknesinde; Kübalı görevlilerle girdikleri çatışmada ikisi de vurulmuş:

[...] "Burası neresi böyle?" diye sordu zenciye.
Zenci etrafa bakmak için doğrulmaya yeltendi. [...]
"Dur sana yardım edeyim Wesley," dedi Harry. [...]
"Hareket bile edemiyorum ki," dedi zenci. [...]
Harry zenciye bir bardak su verdi. [...]
Zenci bir çuvala uzanmaya çalıştı ama inleyerek geriye yaslandı.
"Çok mu canın yanıyor Wesley?"
"Hem de nasıl!" dedi zenci.

Başlarından geçen bu badire anlatılırken, açıklanırken yahut betimlenirken Morgan'ın yol arkadaşının gerçek adı neden yeterli olmuyor bilemiyoruz – tabii eğer yazar, anlatıcının bir siyaha merhamet duyduğunu vurgulamak ve bu içki kaçakçısını okura sevdirmek gibi bir amaç güdüyorsa, o başka.

Bu örnekte güçsüz, sürekli şikâyet eden ve (kendinden daha ağır yaralı olan) beyaz patronuna muhtaç bir siyah adam resmediliyor. Şimdi bu örnek ile yine Hemingway'den bir başka örneği

karşılaştıralım. Hemingway bu kez ırka ilişkin kalıplardan bir başkasını kullanarak erotik, arzu yüklü bir sahne yaratmayı amaçlıyor.

Cennet Bahçesi'nde, başlangıçta "genç adam", sonradan David diye söz edilen erkek kahraman ile bazen "kız" bazen de Catherine diye söz edilen karısı, Côte d'Azur'de uzun bir balayındadırlar. Burada zamanlarını aylıklık ederek, yüzerek, yemek yiyerek ve sık sık sevişerek geçirirler. Çoğunlukla önemsiz meselelerle ilgili gevezelik ederler, bazen de birbirlerine itiraflarda bulunurlar fakat bütün bu sohbetlerde dönüp dolaşıp geldikleri konu siyah bedeninin ne kadar güzel, heyecan verici ve cinsel olarak çekici olduğudur:

"[...] sen benim tatlı, sevgili kocamsın, hem de ağabeyimsin [...] Afrika'ya gittiğimizde orada senin Afrikalı sevgilin de olacağım."

[...]

"Afrika'ya gitmek için çok erken. Şimdi yağmur mevsimi, sonra da otlar çok uzamış, havalar iyice soğumuş olur."

[...]

"Peki, nereye gideceğiz?"

"İspanya'ya gidebiliriz ama [...] Bask sahillerine gitmek için de çok erken. Oralar hâlâ soğuktur, yağmurludur. Her yerde yağmur yağıyordur şimdi."

"Buradaki gibi yüzebileceğimiz sıcak bir yer yok mu?"

"İspanya'da buradaki gibi yüzemezsin ki."

Tutuklayıverirler."

"Of ne sıkıcı. O zaman biraz daha bekleyelim de öyle gidelim İspanya'ya çünkü daha da kararalım istiyorum."

“Neden bu kadar kararmak istiyorsun?”

“[...] Kapkara olmam sana seksi gelmiyor mu?”

“Gelmez olur mu? Baylıyorum.”

Burada Hemingway *Ya Hep Ya Hiç*’te yaptığı-
nın tersine, ensestin, siyah tenin ve cinselliğin iç
içe geçtiği tuhaf bir karışım sunuyor bize. *Ya Hep
Ya Hiç*’te ise “Kübalıları” “zencilerden” ayırıyor.
Romanda her iki gruptan insan da esasen Küba-
lı, yani Küba’da doğmuş olmasına rağmen yazar,
“zenci” diye nitelediklerini bir uyruktan, bir yurt-
tan yoksun bırakıyor.

Renk ayrımcılığının edebiyatta niçin önemli
bir rol oynadığı yolundaki soruya verilebilecek
çok geçerli bir yanıt var: Renk ayrımcılığı yasa-
larla destekleniyordu. Renk yasaları diye anılan
“sözde” yasalara şöyle bir göz gezdirmek bile ne-
den her fırsatta rengin vurgulandığını anlamamız
için yeterli olacaktır. Renk vurgulanıyordu çünkü
neyin yasal olup neyin olmadığı renge göre be-
lirleniyordu. Köleliğin uygulanması ve siyahların
denetim altında tutulması için Virginia’da yü-
rürlüğe giren yasalar June Purcell Guild tarafın-
dan derlenmiş ve *Black Laws of Virginia* [Virginia
Eyaleti’nin Siyahlara İlişkin Yasaları] başlığıyla
yayımlanmış. Bu yasalar, kitabın önsözünde de
belirtildiği gibi “18. ve 19. yüzyılda yaşamış, köle
yahut özgür tüm Zencilerin hayatlarının her ala-
nına nüfuz etmiş ve dolaylı olarak beyaz çoğun-
luğun hayatının da dokusuna işlemiş olan” yasa-
ların tipik birer örneği.

Örneğin, 1705'te yürürlüğe giren bir yasa maddesinde şöyle deniyor: "Katolik isyancılar, hükümlüler, Zenciler, melezler, Hint uşaklar ve Hristiyanlık dinine mensup olmayanlar kati surette mahkemelerde tanıklık edemezler."

1847'de yürürlüğe giren bir ceza yasasına göre ise "Okuma-yazma öğretmek amacıyla kölelerle yahut özgür Zencilerle bir araya gelen bir beyaz [...] 6 aya kadar hapis ve 100 dolara kadar para cezasına çarptırılır."

Çok sonraları, Jim Crow yasaları devreye girdiğinde, 1944 *Tarihli Birmingham Vilayeti Umumi Yasası* zencilerin ve beyazların kamusal alanda birlikte "kâğıt, zar, domino yahut dama oyunlarından herhangi birini" oynamalarını yasaklıyordu.

Bunlar köhne ve bir bakıma da gülünç yasalar. Artık herhangi bir yaptırımları yok; zaten yürürlükte de değiller. Fakat pek çok edebiyatçının üzerinde maharetle raks ettiği zemini oluşturan işte bu yasalardır.

Amerikalı olmak için kültürel açıdan ne tür adımlar atılması gerektiği çok bellidir. Bir İtalya yahut Rusya vatandaşı ABD'ye göç eder. Anadilini konuşmayı da anavatanına ait gelenekleri uygulamayı da büyük ölçüde yahut kısmen sürdürebilir. Fakat Amerikalı olmak istiyorsa –yani Amerikalı diye bilinmek ve gerçekten buraya ait olmak istiyorsa– kendi anavatanındayken aklının

ucundan bile geçmeyecek bir şey olmak zorundadır: Amerikalı olmak için beyaz olması şarttır. Beyaz olmak hoşuna gitse de gitmese de bu böyledir ve beraberinde kazanımlar ve birtakım özgürlükler de getirir.

Çoğu edebiyat yapıtının bize gösterdiği gibi, Afrikalıların ve onların torunlarının böyle bir seçenekleri hiç olmadı. Ben de zamanla siyahlar ten rengi üzerinden değil de kültürel öğeler üzerinden tasvir edilseler nasıl olur diye düşünmeye başladım: Örneğin, siyah kahramanlar ten rengini başlarına gelen kötü şeylerin tek müsebbibi bilse-ler yahut ten rengi yapıtta önemsiz bir ayrıntıdan ibaret olsa veyahut karakterlerin ten renklerine ilişkin hiçbir bilgi verilmese, bu bilgi bizden kasten saklanmış olsa. Bu son yöntem, yani karakterin ten rengini bilinçli bir şekilde saklı tutma yöntemi, yazarken çok dikkatli olmayı gerektirmekle beraber, bana ilginç bir olanak sundu. Yalnızca renk fetişinden kurtulmamı değil, aynı zamanda çeşitli özgürlük alanlarından faydalanabilmemi de sağladı. Bazı romanlarımda amacıma ulaşabilmek için bu yöntemi bir adım öteye taşıdım; kurduğum oyunda karakterlerin ırklarını açık eden bilgileri okurdan esirgemekle kalmadım, bu bilgileri esirgediğimi okura belli ettim.

Cennet'te oyunun ilk hamlesini şu açılış cümleleri ile yaptım: "İlk önce beyaz kızı vuruyorlar. Diğerleri biraz daha bekleyebilir." Burada amaç karakterin ırkına ilişkin bilgiyi daha en baştan açık etmektir. Fakat sonradan, yani saldırının ger-

çekleştirdiği manastırdaki kadınlar topluluğunu betimlerken bu beyaz kızın kadınlardan hangisi olduğunu açıkça söylemedim. Okur bu beyaz kızın kim olduğunu bulmaya çalışacak mıydı? Yoksa bir süre sonra buna kafa yormaktan usanacak mıydı? Buna kafa yormayı bırakıp romandaki temel meseleye mi verecekti dikkatini? Bazı okurlar tahminlerini benimle paylaştılar fakat aralarından sadece bir kişi doğru tahminde bulunabildi. O kişi de karakterin davranış biçimine odaklanmıştı; yani nereli olursa olsun yahut nasıl bir geçmişi olursa olsun siyah bir kızın asla yapmayacağı bir hareket, takınmayacağı bir tavır yakalamıştı karakterde. Romanda, ırkın hiçbir önem taşımadığı bu kadınlar topluluğunun hemen yakınında ırka büyük önem atfeden başka bir topluluk yaşamaktadır ve bu topluluğun üyelerine göre saf ırk her şeyden önemlidir. “Kömür karası” olmayan hiç kimse onların kasabasında yaşayamaz.

Renk fetişinin ne kadar yıkıcı bir gücü olduğu ve bu gücün doğurduğu sonuçlar başka yapıtlarımın, örneğin *En Mavi Göz*’ün ana konusuydu.

Yuva’yı yazarken de yine karakterlerin ten rengine ilişkin hiç bilgi vermeme yoluna gittim ancak okur, romanda kime neyin yasaklandığını dikkatle takip ederse, siyahların günlük yaşamlarında uymak zorunda kaldıkları kuralların, örneğin otobüste nerede oturacaklarını, çişlerini nereye yapacaklarını belirleyen kuralların dikkatle izini sürerse hangi karakterin siyah olduğunu kolayca anlayabilirdi. Fakat anlaşılan, okura karakterlerin

ten rengini unutturma konusunda o kadar başarılı olmuşum ki bu durum editörümü huzursuz etti. Ben de, hiç istemediğim hâlde kitaba Frank Money'nin, yani başkahramanın hangi ırktan olduğunu açıkça gösteren işaretler ekledim. Şimdi bunun bir hata olduğunu, yaptığım şeyin amacımla çeliştiğini düşünüyorum.

Tanrı Çocuğu Korusun'da, ten rengi hem bir bela hem de bir lütuftur; hem ceza hem de ödülüdür. Fakat ceza da ödül de kitaptaki karakteri anlayışlı bir insan yapmaya yetmeyecektir. Gerçek olgunluğa erişmenin tek yolu kendini düşünmeden başkasını sevebilmek olacaktır.

Edebiyatta karakterin ırkını farklı biçimlerde açığa vurabiliriz; bunu bazen bilinçli olarak yaparız bazen de hiç farkında varmadan. Fakat siyahları konu edinen edebiyat yapıtlarının ten rengi vurgulanmadan yazılması, bana göre zor ama aynı zamanda da özgürleştirici bir iş.

Hemingway Wesley'den söz ederken yalnızca onun adını kullansaydı yarattığı heyecanın, uyandırdığı merakın ne kadarından vazgeçmiş olurdu? Faulkner temel meselesini enestle sınırlandırıp, "bir damla siyah kanı" lanetini anlattığı o abartılı sahneleri hiç kullanmasaydı, kitabının büyüleyiciliğine, sarsıcılığına ne kadar gölge düşerdi?

Bazı okurlar, Salem cadı mahkemelerinin iki yıl öncesinde geçen romanım *Merhamet*'i ilk okuduklarında sadece siyahların köle olduğunu zannedebilirler. Fakat tıpkı kitabımdaki karakterler gibi, bir Amerikan Yerlisi de yahut beyaz homoseksüel bir çift de pekâlâ köle olabilir. *Merhamet*'teki evin beyaz hanımı, köle olarak değilse de görücü usulü bir evlilikle satm alınmıştır.

İrki ele veren ifadeleri kullanmaktan kaçınma yöntemini ilk kez "Resitatif" adlı kısa öykümde kullandım. Başta benden, biri siyah diğeri ise beyaz iki kadın oyuncu için bir senaryo yazmam istenmişti. Fakat yazma aşamasında hangi rolü hangi oyuncunun oynayacağını bilmediğim için renk unsurunu metinden tamamen çıkarıp sosyal sınıfı ayırıcı öge olarak kullandım. Oyuncular yazdığım oyunu hiç beğenmediler. Ben de daha sonra elimdeki malzemeyi kısa öyküye dönüştürdüm. Bu arada öyküde, baştaki planımın tam tersine, karakterleri birbirlerinden ayıran özellik ırkları oldu fakat metni kasten, bir ırkla ilişkilendirilen her türlü tutum ve davranıştan arındırdım. Yine de çoğu okur olay örgüsünün ve karakterlerin gelişiminin izini sürmektense, benim onlara vermemekte direndiğim şeyi metinde aramaya ısrarla devam ediyor.

Bu çabam başka siyah yazarların çok hoşuna gitmeyebilir yahut onlara ilginç gelmeyebilir. On yıllar boyu, siyah karakterleri siyahlıklarına vur-

gu yaparak resmeden güçlü anlatılar oluşturmak için bunca çabalayan siyah yazarlar benim siyahlığı silerek bir bakıma edebiyatta beyazlığı öne çıkarmaya çalıştığımı düşünebilirler. Ama bunu yapmıyorum ben. Kimsenin de benimkine benzer bir gayret içine girmesini beklemiyorum. Fakat bu ucuz ırkçılığı alt etmek için çaba göstermeye ve her gün ezbere, zahmetsizce yararlandığımız, tam da köleliği çağrıştıran renk fetişinin gözden düşmesi, yok olması için uğraşmaya kararlıyım.

IV.

Siyahlığın Suretleri

“Siyahın” o kadar çok tanımı, siyahlığın ne anlama geldiğine ilişkin o kadar farklı görüşler var ki, üstelik bütün bu tanım ve görüşler o kadar çok sözde bilimsel bulguyla ve uydurma bilgiyle yüklü ki siyaha ve siyahlığa ne gibi farklı anlamlar yüklendiğini, bunların edebiyatta nasıl kullanıldıklarını ve ne tür yapıcı yahut yıkıcı eylemlere ilham verdiklerini irdelemek meseleyi bütün yanlarıyla kavramamızı sağlayamasa bile en azından ilginç olabilir.

Oklahoma’da siyahların yaşadığı kasabaların tarihini derinlemesine araştırdığımı söyleyebilirim. Oklahoma Bölgesi ve Kızılderili Arazisi olarak bilinen, Komançi kabilelerinden zorla alınıp el konulan topraklar buraya yerleşip çiftçilikle

uğraşmak isteyenlere “hibe” edilmişti. Kullanıma hazır bu yeni topraklar üzerinde hak talep edenler arasında azatlılar ve eski köleler vardı. Bu insanlar elliye yakın kasaba kurdular ve öğrendiğim kadarıyla bu elli kasabadan on üç kadarı bugün hâlâ varlığını sürdürüyor. Kasabaların adları şöyle: Langston (burada Langston Üniversitesi kuruldu), Boley (bu kasaba iki yüksekokulun, yani Krik-Seminole Yüksekokulu ile Metodist Episkopal Yüksekokulu’nun kurulmasına ön ayak oldu), Tullahassee, Red Bird, Vernon, Tatums, Brooksville, Grayson, Lima, Summit, Renstiesville, Taft ve Clearview.

Buralara yerleşenlerin tamamı siyah-derili değildi; aralarında, çok az sayıda da olsa Yerli Amerikalılar ve Avrupalılar vardı. Fakat bu insanlar kendilerini siyah olarak tanımladılar ve hükümet desteğini de bu tanım üzerinden aldılar. Bu kasabaların kurucularının “siyah” ile neyi kastettikleri pek de net değil. İç Savaşın sonra Kuzeye ve Orta Batıya göç eden eski köleler için yazılan çok sayıda duyuruda ve çağrı ilanında şöyle bir uyarı yer alıyordu: “Ya hazırlıklı gelin ya da hiç gelmeyin.” Bu şu demekti: Kendi araç gereçlerinizi, atlarınızı, kıyafetlerinizi, paranızı ve hünerlerinizi beraberinizde getirin. Bu ilk bakışta akıllıca bir tavsiye gibi duruyordu fakat aynı zamanda dışlayıcıydı da. Evlerde gündelikçilik yapmaktan başka hiçbir vasfı olmayan dul bir kadın ne işe yarayacaktı? Küçük çocukları olan kocasız bir kadın, yaşlı ve fiziksel engelli bir adam ne yapabilirdi? Böyle insanların gelmemesi öğütleniyordu çünkü böylece

kasabanın daha sağlıklı olması ve iyi gelişim göstermesi sağlanabilecekti. Ayrıca, anladığım kadarıyla, buralara yerleşip kasabaları kuracak olanların melez olması da tercih ediliyordu. Bunu gördüğüm fotoğraflardan çıkarıyorum. Bu fotoğraflarda muhafızlık etmekle görevlendirilmiş topu topu bir iki kopkoyu tenli adama rastladım. Belli ki siyahların gelişip serpilmekte olan kasabalarına, görece daha açık tenli insanlar, yani damarlarında "beyaz" kanı taşıyanlar yerleştirilmişti.

Bu renk ayrımı konusuna parmak basmamın iki sebebi var: Birincisi ten renginin taşıdığı anlamın ve o ten rengini taşıyanlara özgü olduğu iddia edilen özelliklerin en azından bir asırdır akademik ve siyasi tartışmalara konu edilmesi. İkincisi ise bu "anlamın" siyah ve beyaz diye birbirinden ayırt edilen nüfus üstündeki etkisi. (Bu arada şunu da söylemeden geçmeyelim: Güney Afrikalılar haricindeki Afrikalılar kendilerinden söz ederken "siyah" sözcüğünü kullanmıyor. Kendilerini Ganalı, Nijeryalı, Kenyalı vesaire diye tanımlıyorlar.)

Siyah insanların ne tür canlılar olduğu ve hangi özellikleri taşıdığı sorusu (tabii eğer bunu bir soru olarak kabul edersek) üzerine sayısız tıbbi ve bilimsel çalışma yürütüldü. 19. yüzyılda çeşitli "hastalıkları" adlandırmak amacıyla araştırmacılar tarafından icat edilen dil insanı gerçekten hayrete düşürüyor. Hatırlarsanız, daha önce "dysaesthesia aethiopica" (özgür yahut köle olması fark etmeksizin siyahlarda görülen sersemlik) ve "drapetomania" (kölelerde görülen esaretten kaçmaya yatkınlık) gibi terimlerden söz et-

miştik. Bu terimlerin kuşkusuz, ırkçılığın varlığını sürdürmesinde ve yaygınlaşmasında payı var. Bugün bile ırkçılığın var olmadığı bir dünya düşünemiyoruz. (Siyahlıklar arası hiyerarşik bir sıralama yahut bir siyahlık kuramı olmasa kim bilir ne oluruz, ne yaparız, toplum olarak ne hâle geliriz?)

Peki, siyahlığın toplumsal, siyasi ve tıbbi açıdan net bir tanımı olduğu kabul edildiğinde, bu tanım siyahları nasıl etkiliyor?

Siyahların yaşadıkları kasabaların nasıl oluştuğundan, buraların beyazlardan mümkün olduğunca uzakta, güvende ve refah içinde yaşamak için sığınılan birer liman işlevi gördüğünden söz etmiştik. Bu kasabalarda, yani etrafı kin ve düşmanlıkla, ölüm tehditleriyle sarılmış bir dünyada yaşayan siyahlar acaba nasıl bir hayat sürüyorlardı? Şimdi bu kasabalarda ne kadar güvendediler gerçekten? Sonuçta dışarıdaki dünyada onları neyin beklediğini biliyorlardı. 1865-1920 yılları arasında Oklahoma'da, siyahların yaşadığı yaklaşık elli kasaba kurulduğunu ve bunlardan on üç kadarının varlığını sürdürdüğünü söylemiştim. Varlığını sürdüremeyen otuz yedi civarında kasabanın sakinleri ise yaşamak istemedikleri için kaçtıkları şeylerle bizzat karşı karşıya kalmış ve siyahların hayatına ne kadar değer verildiğini yeniden sorgulamaya başlamış olabilirler. Özellikle de 1946'da hâlâ hayatta idiyse.

20. yüzyılda ABD’de henüz ne öjenik uygulamalarının sonu gelmişti ne de linçlerin sayısında gözle görülür bir düşüş olmuştı. Yüzleri gülen beyaz seyircilerle etrafı çevrilmiş siyah insan cesetlerinin fotoğrafları gazetelerde, dergilerde yayımlanıyor, üzerinde linç fotoğrafı olan kartpostallar çok satıyordu.

Siyahların içlerinde taşıdıkları korku ne kendi zihinlerinde yarattıkları bir hayalin ürünü ne de patolojik bir durumun göstergesiydi.

1946’da Isaac Woodard adlı, henüz üniformasını bile üzerinden çıkarmamış siyah bir gazi Güney Karolina’da, Greyhound firmasına ait bir otobüsten indi. Kuzey Karolina’ya, ailesinin yanına gidiyordu. Orduda dört yıl görev yapmış, Pasifik Cephesindeki hizmetlerinden dolayı çavuşluğa terfi ettirilmiş, Asya Pasifik Cephesinde bulunduğu süre içinde de bir Sefer Madalyası, bir İkinci Dünya Savaşı Zafer Madalyası, bir de İyi Hâl Madalyası kazanmıştı. Otobüs bir mola yerinde durunca Woodard, otobüsün şoförüne tuvalete gitmek için yeterince vakti olup olmadığını sordu. Şoförle aralarında bir tartışma çıktı ama sonuçta Woodard’ın tesisi kullanmasına izin verildi. Daha sonra otobüs Güney Karolina’ya bağlı Batesburg’da durunca, şoför polisi arayıp Çavuş Woodard’ı almalarını istedi (belli ki Woodard’ın bütün suçu tuvalete gitmekti). Komiser Linwood Shull, Woodard’ı hemen yakınlardaki bir ara so-kağa götürdü; orada Shull ile birkaç polis memuru Woodard’ı coplarla dövdüler. Sonra da kamu

düzenini bozma gerekçesiyle tutuklayıp hapse attılar. Hapiste geçirdiği gece, komiser onu copla dövdü ve gözlerini çıkardı. Ertesi sabah Woodard yerel mahkemede yargıç karşına çıktı. Yargıç Woodard'ı suçlu buldu ve elli dolar para cezasına çarptırdı. Woodard tıbbi yardım talep etti fakat yardımın gelmesi iki günü buldu. Bu arada Woodard Güney Karolina'ya bağlı Aiken'da bir hastaneye kaldırıldı; hafif hafıza kaybı yaşıyordu ve nerede olduğuna dair hiçbir fikri yoktu. Woodard'ın nerede olduğu ailesi kayıp ihbarında bulunduktan tam üç hafta sonra tespit edildi ve Woodard alelacele Spartanburg'da bulunan bir askeri hastaneye sevk edildi. İki gözü de kurtarılamayacak derecede zarar görmüştü. Woodard kör olarak 1992 yılına kadar yaşadı; öldüğünde yetmiş üç yaşındaydı. Otuz dakika süren mütalaadan sonra Komiser Shull kendisine yöneltilen tüm suçlardan beraat ettirildi; sadece beyazlardan oluşan jüri kararı ayakta alkışladı.

Diğer birçok saldırı dikkat çekmezken, Woodard'a yapılanların NAACP*'nin ve başka örgütlerin gündeminde yer tutması, ayrıca Başkan Harry Truman'ın da dikkatini çekmesi muhtemelen mağdurun savaşta gösterdiği yararlılığın ve topladığı takdirin nişaneleri olarak üniformasında taşıdığı madalyalardan kaynaklanıyor.

* NAACP: National Association for the Advancement of Colored People (Siyahları Geliştirme Ulusal Derneği) (ç.n.)

Bu kasabalarda yaşayan siyahlar neden korkuyor olabilir? Bu anlattığım türden olaylar bir tek Isaac Woodard'ın başına gelmedi.

20. yüzyılda yaşanan linçlerden sadece birkaçını sıralamak istiyorum izninizle:

Ed Johnson, 1906 (Mahkûm edildiği ceza hakkında yürütmeyi durdurma kararının açıklanmasından hemen sonra hapishaneyi basan bir grup tarafından Tennessee'ye bağlı Chattanooga şehrinde, Walnut Sokağı Köprüsü'nde linç edildi.)

Laura ve L. D. Nelson, 1911 (Cinayetle suçlanan ana-oğul, hapishanedeki hücrelerinden kaçırılıp Oklahoma'da, Okemah yakınlarındaki bir demiryolu köprüsünde asıldılar.)

Elias Clayton, Elmer Jackson ve Isaac McGhie, 1920 (Hiçbir kanıt olmadığı hâlde tecavüzle suçlanan bu üç sirk çalışanı Minnesota'ya bağlı Duluth kasabasında linç edildiler; katilleriyse ceza almadı.)

Raymond Gunn, 1931 (Cinayet ve tecavüzle suçlanan Gunn, Missouri'ye bağlı Maryville şehrinde üzerine gaz yağı dökülerek diri diri yakıldı.)

Cordie Cheek, 1933 (Tecavüzle suçlandı, iddiaların asılsız olduğu anlaşıncaya serbest bırakıldı, hemen ardından Tennessee'ye bağlı Maury ilçesinde bir grup tarafından linç edilip sakat bırakıldı.)

Booker Spicely, 1944 (Kuzey Karolina'nın Durham şehrinde otobüsün arka tarafında oturmayı reddettiği için otobüs şoförü tarafından vurularak öldürüldü.)

Maceo Snipes, 1946 (Georgia Eyaleti Demokrat Parti Önseçiminde oy kullandığı için Georgia'ya bağlı Taylor ilçesindeki evinden sürüklenerek dışarı çıkarıldı ve vurularak öldürüldü. Evinin yakınlarında siyahların gittiği bir kilisenin duvarına yapııştırılan

afişte şöyle yazıyordu: OY KULLANAN İLK ZENCİ BİR DAHA OY KULLANAMAYACAK.)

Lamar Smith, 1955 (Sivil haklar savunucusu olan Smith, Mississippi'ye bağlı Brookhaven'da, Lincoln İlçe Adliyesi'nin bahçesinde vurularak öldürüldü.)

Emmett Till, 1955 (Beyaz bir kadına asıldığı iddia edilen on dört yaşındaki Till, Mississippi'ye bağlı Money yerleşim bölgesinde önce dövüldü sonra da vurularak öldürüldü; Till'in kendisine asıldığını iddia eden kadınsa daha sonra yalan söylediğini itiraf etti.)

Bunlar 20. yüzyılda yaşanan linç olaylarından yalnızca birkaçı. Aynı dönemde, hepsi birbirinden korkunç çok ama çok daha fazla sayıda cinayet işlenmiş. Fakat bu sözünü ettiklerim bile, 20. yüzyılda siyahların (artık köle olmadıkları hâlde) gerçekte nasıl bir tehlikeyle karşı karşıya olduklarını göstermeye yetecektir diye düşünüyorum.

İşte bu yüzden siyahlar "özgür" topraklara kaçarlar ve bu topraklarda kendi renk hiyerarşilerini kurup en koyu siyahı, "zifiri siyahı" meşruluk ölçeğinin en üst noktası olarak benimserler. *Cennet* adlı romanımın temelini oluşturan düşünce bu oldu. Oklahoma'da sadece siyahlardan oluşan uzak (kurmaca) bir kasabayı, Ruby kasabasını anlatıyor *Cennet*. Ruby, "yolu oraya düşenlere sunacak hiçbir şeyi olmayan" bir kasaba: "Ne bir lokantası var, ne karakolu, ne benzin istasyonu, ne telefon kulübesi, ne sineması, ne de bir hastanesi".

Siyahlar arasında bir renk sınıflandırması olması, onları ırkdaşlarının kendilerine yüz çevirmesi tehdidiyle karşı karşıya bırakıyordu. Üs-

telik saçma sapan bir sebeple Isaac Woodard'm yaşadığı vahşi saldırıya benzer bir saldırı yaşama olasılıkları çok yüksekti. Siyahların yaşadığı kasabaların kurucularını harekete geçiren işte bu gerçeklerdi. Ben *Cennet*'te bunların ters yüz olduğu bir distopya yarattım. Saf "beyazlığı" arayan öjeneğe karşı ve özellikle de yanlarında getirecekleri hiçbir şeyleri olmadığı için çok, pek çok yoksul siyahı dışlayan "Ya Hazırlıklı Gelin ya da Hiç Gelmeyin" düsturuna karşı "siyahın" tanımının artık daha koyu bir siyaha tekabül ettiği, siyahın en saf hâlinin peşine düşülen bir dünya hayal ettim.

İnsanlar neden sadece siyahlardan oluşan ve kendi saflık ölçütlerini esas alan bir kasaba kurmak isterler? Böyle bir kasaba kurarak neyi başarmak istiyor olabilirler? *Cennet*'te yapmak istediğim siyahlığın farklı bir suretini ortaya koymaktı.

Saf olma gerekliliğinin nereden çıktığına bakmak istedim. Siyahların taşıdığı kanın saflığı yeterince siyah olmayanlar, karışmış olanlar yüzünden bozulma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı zaman kasabalıların nasıl tepki verdiklerine, bu tepkinin altında neyin yattığına bakmak istedim.

Cennet'te, bu birbirine karıştırılmaya müsait, muğlak siyahlık tasavvurlarıyla oynadım. Kitabın hemen başında ırka, saflığa ve şiddete işaret eden o ilk cümleyle başladım bunu yapmaya: "İlk önce beyaz kızı vuruyorlar. Diğerleri biraz daha bekleyebilir." Bu beyaz kızın kim olduğunu hiçbir zaman söylemediğim gibi bu ilk saldırıyı başla-

tan katillerin isimlerini de vermedim. Cinayetleri işleyen adamlardan bir oğul, bir yeğen, bir erkek kardeş, bir amca, bir arkadaş yahut bir enişte olarak söz ettim; hiç özel isim kullanmadım.

İsimlerin kasten saklandığı bu başlangıcı takip eden her bölümün başlığına bir kadının ismini verdim: Mavis, Grace, Seneca, Divine, Patricia, Consolata, Lone ve Save-Marie. Bu kez de kadınların isimlerini vermiş, fakat hangi “ırktan” olduklarını belirtmemiştim.

İrki eş zamanlı olarak hem alaşağı etmeyi hem de ön plana çıkarmayı arzuluyor, böylece ırk dediğimiz insanın ne kadar kaygan bir zemin üzerinde yükseldiğini ve ne kadar anlamsız olduğunu göstermeyi umuyordum. Karakterlerin ırkının ne olduğunu öğrenmekle bu karakterlere ilişkin daha başka şeyler de öğrenmiş oluyor musunuz sahiden? Herhangi bir şey öğrenmiş oluyor musunuz?

Ruby kasabasının erkekleri, kontrolünü ve savunmasını ellerinde tutabilecekleri, sadece saf siyah ırka mensup kişilerden oluşacak bir kasaba kurmaya karar verirler zira Ruby’nin “dışındaki” dünya tehlikelerle doludur ve kasaba erkekleri insanların siyah oldukları için karşı karşıya kaldığı bu tehlikelere aşinadır:

On kuşak öğrenmişti Dışarıda ne olduğunu: Bir zamanlar davetkâr ve özgür olan bu topraklar denetimsiz, öfke dolu bir yere, planlı plansız her türlü

kötülüğü her an üzerinize püskürtebilecek bir volkana dönüşmüştü âdeta. İster mütevazı ister ihtişamlı olsun bütün evlerin içinde saklanıyor olabilirdi bu kötülük; her ağacın arkasından çıkabilirdi aniden. Çocuklarınızın alay konusu, kadınlarınızın av, kendi varlığınızın hükümsüz olduğu, cemaatlerin kiliseye silahlarıyla gittiği, her eyerde halatların asılı olduğu bir yerdi Dışarı. Üç beş beyaz adamın bir araya toplanması bile bir tehditti; yalnız dolaşmak ölmekle birdi. Ama herkes dersini almış, özellikle de son üç kuşak kasabalarını koruma yollarını gayet iyi öğrenmişti. Böylece, tıpkı hayatta neyin önce geldiğini bilen eski köleler gibi [...] ağustos ayının ortasında on beş aile gün ağarmadan yola koyuldu [...] bazıları gibi Muskogee'ye ya da Californiya'ya değil, Saint Louis'e, Houston'a, Langston'a ya da Chicago'ya da değil, Oklahoma'nın içlerine doğru [...].

Kasabanın kurucularından olan Morgan Biraderler kısa süre önce ölen kardeşlerinin anısını yaşatmak için Ruby ismini verdikleri bu yeni kasabanın yönetimini de ellerinde tutmaktadır. Fakat Morgan Biraderlerin kasabadaki otoritesine ve tüm tehditkâr ikazlarına rağmen kasabalılar arasında derin ve şiddetli anlaşmazlıklar yaşanmaktadır. Kasabalıları birbirlerine düşüren meseleler arasında en çok tartışılanı şudur: Bir zamanlar Büyük Atalar tarafından inşa edilen, sonradan kasabanın kurucuları tarafından Ruby'e kadar taşınıp getirilen, şimdiyse tüm halkın ortak malı olan o çok kıymetli Taş Fırının üzerine oyulmuş, ilk harfleri silinip gitmiş yazı nedir? "Sen Ol Onun Çatılmış Çehresi" mi? Yoksa gençlerin iddia ettikleri gibi "Biziz Onun Çatılmış Çehresi" mi? Ya da

hatta “Kadınlardır Onun Çatılmış Çehresi” mi? Ayrıca kasabada yabancılarla cinsel ilişkiye girenlere iyi gözle bakılmadığı gibi, çok derin bir dinî kutuplaşma da vardır. Kibirli, muhafazakâr vaiz Peder Pulliam’ım vaazları kasabadaki kutuplaşmada kutuplardan biri tarafından benimsenen görüşleri gözler önüne serer. Peder Pulliam’ım bir nikâh töreninde verdiği vaaz şöyledir:

Şimdi sevgi üzerine birkaç söz söyleyelim. Siz bu sözcüğe saçma anlamlar yüklüyorsunuz; sanıyorsunuz ki sevgi birinden hoşlanmak ya da birinin sizden hoşlanması demektir yahut istediğiniz bir şeye sahip olabilmek ya da bir yere gelebilmek için birine tahammül etmek demektir veyahut bir bülbül, bir yaban öküzü gibi çiftleşmek için bedeninizin bir başka bedeni arzulaması demektir. Belki bazı güçlerin, doğanın yahut kaderin sizden yana olduğunu, sizi sakat bırakmayarak ya da öldürmeyerek size iltimas geçtiğini ve bütün bunları sırf sizi sevdiği için yaptığını, hatta sizi sakatlayıp öldürse bile bunu sırf sizin iyiliğiniz için yaptığını düşünüyorsunuz.

Sevgi bunlardan hiçbirisi değildir. Boşuna doğada aramayın sevgiyi. Bülbülde, yaban öküzünde, av köpeklerinizin kuyruk sallamasında, çiçeğin tomurcuğunda, anasını emen tayda bulamazsınız onu. Tek sevgi ilahi sevgidir, o da her daim meşakkatlidir. Sevginin kolay olduğunu düşünüyorsanız ahmaksınız; sevginin fitri olduğunu düşünüyorsanız körsünüz. Sevgiyi öğrenmek gerekir; sevginin Tanrıdan başka bir nedeni, bir gerekçesi yoktur.

Çok çile çektiniz diye sevgiyi hak etmiş olmuyorsunuz. Birisi size kötülük yaptı diye sevgiyi hak etmiş olmuyorsunuz. Sırf sevgi istiyorsunuz diye sevgiyi hak etmiş olmuyorsunuz. Bir tek ibadet ederek, te-

fekküre dalarak kazanırsınız sevgiyi ağzınıza alma hakkını. Ve sevgiye layık olmayı öğrenmek şarttır. Yani Tanrı'ya layık olacaksınız. Ona ibadet edeceksiniz. Onu dikkatle tefekkür edeceksiniz. Eğer iyi ve gayretli bir talebe iseniz ancak belki o zaman sevginizi gösterme hakkı kazanırsınız. Sevgi doğuştan getirdiğiniz bir kabiliyet değildir. Sevgi bir şahadetnamedir. Bu şahadetname size belli imtiyazlar sunar. Sevginizi gösterme imtiyazı, sevilme imtiyazı sunar. Peki, ne zaman artık mezun oldum diyeceksiniz? Hiçbir zaman. Ama şunu bilebilirsiniz: İnsansınız; dolayısıyla eğitilebilirsiniz; dolayısıyla öğrenmeyi öğrenme kabiliyetiniz vardır; dolayısıyla bir tek kendisiyle, yani bir tek sevgiyle alakadar olan Tanrı sizinle de alakadar olacaktır. O bir tek sevgiyle alakadardır. Bunu iyice anladınız mı? Tanrı sizinle alakadar değildir. O yalnızca sevgiyle alakadardır, bir de sevginin bu alakayı anlayan, kendisi gibi sevgiyle alakadar olanlara bahsettiği mutlulukla.

Bu Tanrı anlayışının tam tersi ise nikâhı kıyan ilerici vaiz Peder Misner tarafından dile getirilir. Peder Misner'e göre sevgi "hiçbir çıkar gütmenden saygı göstermektir: Bütün bunlar, Tanrı'nın yalnızca kendini seven, öfkeli bir Tanrı olmadığını, insana sevme yetisini bahşeden bir Tanrı olduğunu gösteriyordu. Tanrı asla bir tek kendi ihtişamını düşünmezdi, asla. Tanrı insanların birbirlerini sevmelerini severdi, insanların kendi kendilerini sevmelerini severdi, hem kendini hem de başkalarını sevmeyi başarabilen ve bunu bilerek ölen, çarmıhtaki mürşidi severdi." Peder Pulliam'ın "zehirli" sözlerini sessizce protesto etmek için elindeki haçı kaldırıp cemaate gösteren Peder Misner şöyle geçirir içinden:

Görüyor musunuz? Kimsesiz siyah bir adamın nasıl infaz edildiğini? Birbirini kesen bu iki doğrunun, bu iki ağaç dalının üzerine yatırılmış, kol ve bacaklarından bu dallara bağlanmış, sanki kucağını açmış gibi duruyor. Nasıl da münasip, nasıl da tanıdık, nasıl da zihnimize kazınmış, *bilincin kendisine dönüşmüş*, aynı anda hem sıradan hem de ulvi bir duruş! Görüyor musunuz? Kıvrıcık saçlı kafası bir dikiliyor, bir göğsüne düşüyor; gece gibi kara teninin parlaklığı, üzerine yapışan tozla sönmüş; bedeni yara izleriyle yol yol olmuş, tükürüğe, idrara bulanmış, sıcak, kuru rüzgârla kavrulmuş. Nihayet güneş utancından alçalınca, o iklime özgü bir şey oluyor: Daha ikinci vakti ama sanki akşam çökmüş gibi aniden azalıyor ışık, teninin rengini seçilmez kılıyor, onu da ölümü bekleyen öteki mahkûmları da yutuyor. Ve bu ilksel simge, bu haç silueti sahte geceyle bütünleşiyor. Görüyor musunuz? Yüzlercesi içinde bir tek bu meşru cinayet nasıl fark yaratıyor? Tanrı ile insan arasındaki ilişkiyi nasıl karar mercii ile başvuru sahibi arasında kurulan türden bir ilişki olmaktan çıkartıp bire bir kurulan bir ilişkiye dönüştürüyor? Pederin elinde tuttuğu haç soyuttu; artık orada olmayan beden ise gerçek. Fakat bu ikisi bir araya gelip insanı sahne arkasından çekip çıkartıyor, sahnenin önüne, spot ışıklarının altına doğru itiyor; onun, kuliste sufle vermeyi bırakıp kendi yaşam öyküsünün başrolüne geçmesini sağlıyordu. Bu infaz mümkün kılmişti insanın kendine, başkalarına saygı duyabilmesini, hem de korktuğu için değil, özgür iradesiyle.

Ruby'deki anlaşmazlıklar öyle bir noktaya ulaşır ki erkekler (yani erkeklerden bazıları) kasabada peyda olan bu bela ve kargaşadan kurtulmalarına yarayacak bir düşman arama ihtiyacı hissederler çaresizlik içinde. Ruby'nin dışında,

yakınlardaki eski bir manastırda yaşayan kadınlar bunun için biçilmiş kaftandır.

Yaşadıkları yerlerden kaçıp gelmiş, oralar da tutunamamış bu kadınlar tabii ki yumuşak huylu azizeler değildir. Hemen her konuda sür-tüşme yaşarlar fakat hepsi manastırın son sahibi Consolata'ya, kendilerine tek tek kucak açmış bu yaşlı, ayyaş kadına büyük bir sevgi duyarlar. Kadınlar Ruby'nin erkeklerinin şiddetine maruz kalmadan önce Consolata'nın isteği üzerine "sesli düşleme" denilen sıradışı bir ayin düzenlerler. Bu ayin sayesinde manastırdaki her bir kadın arınıp güçlenir. Ama nafile. Ruby'nin erkekleri çok geçmeden manastıra baskın yapar.

İşte ben, ırk ve cinsiyet sınıflandırmalarında güç dağılımının neden olduğu tüm bu kavganın, hurgürün, sonu gelmeyen ihtilafın ortasında, tek tek bireylere dikkat çekmeyi istedim, kötülükten kaçmaya, hayal kırıklıklarının üstesinden gelmeye çalışan bireylere. Her biri için bir hikâye. Bire bir.

Kitabım –ya da bu kitabı yazma amacım di-yelim– seneler önce Viyana Bienalinde tecrübe ettiğim şeyi aklıma getiriyor. Sergilenen sanat yapıtlarından birinin önüne geldiğimde benden karanlık bir odaya girmem ve bir aynaya bakmam istenmişti. İçeri girdikten birkaç saniye sonra aynada bir silüet belirdi. Yavaş yavaş hatları belirginleşen bu figür bana doğru yaklaştı. Bir kadındı. Kadın (daha doğrusu kadının imgesi) bana

iyice yaklaşıp tam karşıma geldiğinde avucunu cama yasladı. Benden de aynısını yapmam istendi. Orada öyle, yüz yüze, konuşmadan, birbirimizin gözlerinin içine bakarak durduk. Sonra bu suret yavaş yavaş soluklaştı, küçülüp tamamen gözden kayboldu. Bir başka kadın belirdi. Onunla da avuçlarımızı birleştirip birbirimizin gözlerinin içine baktık. Bu böyle bir süre devam etti. Karşıma farklı yaşlarda, farklı beden yapılarına, farklı ten renklerine sahip, farklı giysiler giymiş kadınlar geldi gitti. Çok olağanüstüydü bir yabancıyla kurduğum bu yakınlık. Hiç konuşmadan anlaşmak. Birbirimizi kabul etmek. Bire bir.

V.

Ötekini Öykülemek

Yaklaşık on dokuz yıl boyunca Random House Yayınevi'nde baş editör olarak çalıştım ve bu süre içinde mümkün olduğunca fazla sayıda seçkin Afro-Amerikalı yazarı yayınevinin listesine kazandırmak için elimden geleni yaptım.

Yayın kuruluna sunduğum projelerden pek çoğu kabul edildi: Toni Cade Bambara'nın, Angela Davis'in, Gayl Jones'un, Huey Newton'ın kitapları bunlardan bazılarıydı. Fakat Muhammad Ali'nin otobiyografisini saymazsak, satış rakamları çok da iyi değildi. Bu mesele bir satış toplantısında bölge temsilcilerinden birinin şu yorumuyla gündeme geldi: Konu kitap olunca "iki mahallede birden"

satış yapmak mümkün değildi. Bölge temsilcisinin söylemeye çalıştığı şey şuydu: Kitapların çoğunu beyazlar satın alıyordu; siyahların satın aldığı kitap sayısıysa yok denecek kadar azdı.

Peki, dedim kendi kendime, siyahların gerçekten ilgisini çekebilecek, onların merakını cezbedebilecek bir kitap yayımlasam nasıl olur? Böylece, bugün *The Black Book* [Siyah Kitap] adıyla bildiğiniz kitabı zihnimde kurgulamaya başladım. Albüm gibi tasarlanan bu kitabın içinde fotoğraflardan şarkı sözlerine, siyahların buluşlarına ait patent belgelerinden haber kupürlerine, reklam afişlerine kadar Afro-Amerikan tarihine ve kültürüne dair her şey vardı; korkunç ve dehşet verici olan da güzel ve gurur verici olan da. Kitabı oluşturan belgeler çok çeşitli kaynaklardan derlendiyse de bu belgelerin önemli bir bölümü Amerikan ve Afro-Amerikan tarihine dair dosyalar dolusu malzemeyi ellerinde bulunduran koleksiyonculardan edinildi.

Topladığım belgeler arasında başlığı merak uyandıran bir gazete kupürü bulunuyordu. Başlık şöyleydi: “Çocuğunu Öldüren Köle Anneye Bir Ziyaret”. Yazı, mahkûmlarla beraber ibadet etmeyi kendine görev edinmiş bir din adamı, Ohio Cincinnati’deki Fairmount İlahiyat Fakültesinden Peder P. S. Bassett tarafından kaleme alınmış ve *American Baptist* dergisinin 12 Şubat 1856 tarihli sayısında yayımlanmıştı. Başlıkta sözü geçen köle anne Margaret Garner ve ailesi, köle olarak kullanıldıkları Kentucky’den köleliğin olmadı-

ğı Ohio eyaletine kaçmışlardı. Bassett, Margaret Garner'la karşılaşmasını şöyle anlatıyor:

Geçtiğimiz Şabat günü, Cincinnati şehir hapishanesinde vaaz verdikten sonra, Şerif Yardımcısının da anlayış gösterip müsaade etmesiyle, son iki haftadır hakkında epey tantana çıkan şu zavallı kadının evini ziyaret ettim.

Kadının kucığında daha birkaç aylık bir bebek, bebeğin alnında da kocaman bir [morluk] vardı. Ben yaralanmanın sebebini sorunca kadın da çocuklarını nasıl öldürmeye teşebbüs ettiğini uzun uzun anlatmaya başladı.

Söylediğine göre saklandıkları evi kolluk kuvvetleri ve köle avcıları basınca, önce eline geçirdiği küreği iki çocuğunun kafasına indirmiş, sonra eline bir bıçak alıp üçüncünün boğazını kesmiş, dördüncüyü de öldürmeye teşebbüs etmiş –yani fırsatı olsaymış hepsini birden öldürüverecekmiş. Kendisine ne olacağı çok da umurunda değilmiş ama söz konusu çocukları olunca işler değişmiş. Kendi çektiği acıları çocukları da çeksin istememiş.

Anlattığı şeyleri yaparken bir cinnet hâli içinde olup olmadığını sordum. Hayır, dedi. Şimdi karşımda olduğu kadar sakinmiş o zaman da. Çocuklarının tekrar köleliğe sürüklenip her gün yavaş yavaş öldürülmelerine izin vermektense onları bir çırpıda öldürüp acılarını dindirmeyi istemiş. Sonra başına neler geldiğini anlattı. Günler boyu çektiği çilelerden, geceler boyu katlandığı o bitmek bilmeyen ağır işlerden söz etti. Konuştukça yanağından süzülen acı dolu yaşlar, kendisini bekleyen tehlikelerden ve acılardan bihaber, annesine gülümseyen masum çocuğun yüzüne akıyordu.

Olanı biteni dinleyip kadıncağızın yüzünde beliren o ıstırap dolu ifadeyi görünce kendimi tutamayıp

feryat ettim: Ah ne fena şey güç, akli olan varlıklar üzerinde sorumsuzca kullanılınca! Kadın, öldürdüğü çocuğunun tüm dertlerden, acılardan kurtulduğundan öyle bir memnuniyetle söz ediyordu ki onu dinlerken insanın kanı donuyordu. Fakat bir tek anelere mahsus o güçlü şefkat duygusunu o da taşıyordu belli ki. Yirmi beş yaşlarındaydı ve görebildiğim kadarıyla nezaketten yoksun değildi; keskin zekâlı, enerji dolu bir kadındı.

İki adamla diğer iki çocuk başka bir dairedelerdi ama kadının kayınvalidesi bizimle aynı odadaydı. Sekiz çocuğu olduğunu söyledi o da; çoğundan ayrı düşmüştü. Kocasından tam yirmi beş yıl ayrı yaşamış, bu süre zarfında onun yüzünü bir kere bile görmemişti. Elinde olsa, dönmesine de katiyen izin vermezdi çünkü ne kendi çektiği acılara şahit olmasını ne de onun aynı acımasız muamelelere maruz kalmasını isterdi.

Anlattığına göre, hep sadık bir hizmetkâr olmuş. Aslında bu yaşında özgürlük peşinde koşmaya kalkışmazmış ama kuvvetten düşmüş, iş yükünün altından kalkamaz hâle gelmiş. Sahibi ise gittikçe daha talepkâr olmaya, daha gaddarca davranmaya başlamış ona. Bir gün artık dayanamamış, en fazla ölürl kurtulurum diyerek kaçmaya yeltenmiş.

Çocuğun ölümüne o da şahit olmuş fakat söylediğine göre ne yardım etmiş gelinine ne de engel olmaya çalışmış çünkü benzer koşullar altında kendisi de muhtemelen aynı şeyi yaparmış. Şimdi herhâlde altmış yetmiş yaşlarında olan, yaklaşık yirmi senedir din öğretmeniği yapan bu yaşlı kadın zalimin elinden kurtulacağı, İsa'nın kucağına, yani "kötülerin eza etmekten el çektiği, bitap düşmüşlerin rahata erdiği o yere" kavuşacağı günü özlemle beklediğini ifade ediyor.

Bildiğim kadarıyla, bu köleler tüm hayatlarını Cincinnati'ye topu topu yirmi beş kilometre uzaklıkta bir yerde geçirmişler. Kentucky'de uygulanan, köleliğin en masum hâliymiş diye işitiyoruz hep. Bu masum hâliyle bile doğurduğu sonuçlar bunlarsa eğer, kabul edilmez bulduğumuz uygulamaların nasıl sonuçlar doğurabileceğini biri çıkıp anlatabilir mi bize? Gerçi yoruma ne hacet, durum ortada.

Bu yazıda sunulan gözlemler içinde ikisi dikkatimi çekti: 1) kayınvalide bebeğin öldürülmesini ne kınayabiliyor ne de tasvip edebiliyordu ve 2) Margaret Garner gayet sakindi.

Bazı okurlarımın da bildiği gibi Margaret Garner'm hikâyesi, *Sevilen* (1987) adlı romanımın çıkış noktası oldu. Romanın basılmasından on sene sonra, gerçek Margaret Garner'ın biyografisi Steven Weisenburger tarafından kaleme alındı ve *Modern Medea: A Family Story of Slavery and Child-Murder from the Old South* [Modern Medea: Eski Güneyli Bir Ailede Köleliğin ve Çocuk Katlinin Öyküsü] başlığıyla yayımlandı. Weisenburger'ın kitabında, kendi çocuklarını, sadakatsiz babalarından intikam almak için öldüren, terkedilmiş bir kadının klasikleşmiş hikâyesine gönderme yapıyordu. Benim hikâyem ise çocuk katlinin anlaşılabilir bir eylem mi yoksa vahşice bir eylem mi olduğu sorunsalı üzerine temelleniyordu.

Weisenburger kaleme aldığı biyografide, Margaret Garner'm eylemlerine ve bu eylemlerin doğurduğu sonuçlara ilişkin gerçekleri ayrıntılı biçimde irdeliyor. Bense kitabımı yazarken bu ger-

çeklerle ilgili neredeyse hiçbir şey bilmiyordum; bunları kasten araştırmamıştım; gerçi araştırmaya fırsatım olmamıştı fakat olsaydı bile araştırmamayı seçerdim. Kitabı yazarken yalnızca kendi hayal gücümünden faydalanmak istedim. Beni en çok ilgilendiren mesele ise kayınvalidenin cinayet işleyen gelinini niçin suçlayamadığıydı; kitabı yazarken en çok da bunu kavramaya çalıştım.

Ölen çocuk konuşabilseydi, acaba ne derdi diye düşündüm durdum. Sonuçta, bu cinayeti yargılama hakkına sahip olan tek kişinin ancak ölen çocuğun kendisi olabileceğine kanaat getirdim. Parası olmadığı için annesi, çocuğun mezar taşına tek bir kelime yazdırabilmişti: Sevilen. Ben de çocuğa bu ismi verdim. Romanda kullandığım isimler gerçek isimler değil elbette. Yeni karakterler yarattım, bazı kişileri hikâyeden tamamen çıkardım, bazılarına daha az yer verdim (örneğin Margaret Garner'ın kocası Robert'a), yargılanma sürecini ise hikâyeye hiç dahil etmedim (olayın ardından ayaklanan kölelik karşıtlarının Garner'ı 1850 tarihli Kaçak Köle Yasasının yaptırımlarından kurtarmak adına, onun kaçma suçundan değil de cinayetten yargılanması için uğraştıkları, onu bir numaralı gündem maddesi hâline getirdikleri, aylar süren, tartışmalı bir süreçti bu). Garner'ın çocuklarından bazılarının melez olduğunu bilmiyordum ama bilseydim bile kitabımda bunu asla konu etmezdim (melez çocukların varlığı, efendisinin Garner'a tecavüz ettiğinin açık bir işaretiydi; Garner'ın kocasının sık sık başka plantasyonlara çalışmaya gönderilmesi efendinin

işini kolaylaştırıyordu). Romanımdaki anneye hayatta kalmış tek bir çocuk verdim. Çocuğunun doğumuna, kendisi gibi kaçak bir köle olan beyaz bir kız yardım etti. Kızı onunla duygudaş kılan ırk değil cinsiyetti. Sethe ismini verdiğim annenin tek başına kaçtığını hayal ettim. Hikâyeye bir de, konuşan, düşünen ölü bir çocuk dahil ettim. Çocuğun varlığı, bir görünüp bir kayboluşu, köleliğin açtığı korkunç yaraları simgeleyecekti. Hiçbir kiliseye bağlı olmadan, kendi isteğiyle vaizlik yapan kayınvalideye (Baby Suggs'a) önemli bir rol biçtim, köleliğin zorluklarını cesaretle göğüsleyen bir kadın olarak betimledim onu. Gelinini kınamaya neden hiç yanaşmadığını anlatabilmek umuduyla, onun ağzından, inancını ve sevgiye adanmışlığını gösteren bir vaaz kaleme aldım.

Baby Suggs'm ormandaki açıklıkta verdiği vaazın bir kısmı şöyle:

“Burada,” dedi, “bu yaşadığımız yerde, şu etten kemikten bedenimizle ağlarız, güleriz, çıplak ayakla çimenlerin üstünde dans ederiz. Bedeninizi sevin. Çok sevin. Orada bedeninizi sevmezler. Hakir görürler. Gözlerinizi sevmezler, oymaya bakarlar. Bedeninizi saran derinizi sevmezler. Yüzüverirler. Ellerinizi de sevmezler dostlarım; onları kullanırlar, bağlarlar, zincirlerler, kesip atarlar; avuçlarınızı boş bırakırlar. Ellerinizi sevin! Sevin ellerinizi. Kaldırıp öpün onları. Ellerinizle başkalarına dokunun, bir elinizle ötekini sıvazlayın, ellerinizle yüzünüzü okşayın çünkü yüzünüzü de sevmezler. Siz seveceksiniz onu, siz! Ağzımıza da pek bayılmazlar dostlarım. Orada, oralarda, çeneniz mi kırık bir de onlar kırmaya bakarlar.

Ağzınızdan çıkan söze kulak asmazlar. Ağzınızdan çıkan çılgılığı duymazlar. Hayatta kalmak için ağzınıza atacağınız bir iki lokmayı da elinizden alıp size artıkları verirler. Hiç mi hiç sevmezler ağzınızı. Siz seveceksiniz [...] Dostlarım, oralarda, boynunuzda ilmik yoksa, boynunuz dikse, onu da sevmezler. Boynunuzu sevin; elinizle dokunun, takıp takıştırın boynunuza, okşayın onu, dik tutun. Bütün iç organlarınızı sevin çünkü onları da ilk fırsatta domuzlara yem yapmak isterler. Kara, kapkara ciğerinizi sevin. Küt küt atan asi yüreğinizi de sevin. Yüreğinizi gözletrinizden, ayaklarınızdan da çok sevin. Havayı özgürce içine çekmeyi hak eden ciğerlerinizden de çok sevin. Can taşıyan rahminizden, hayat veren mahrem yerlerinizden de çok. Çok, en çok yüreğinizi sevin. Çünkü mükâfat budur.”

Ölümden kurtulan çocuğun hayatını umut vadeden bir hayat olarak tasarlamayı seçtim. Onu doğururken annesine yardım eden beyaz kızın adını, Denver adını verdim ona. Kız kardeşini öldürmüş bir anneyle geçirdiği hayatın neye benzediğini irdelemeye çalıştım elimden geldiğince. Fakat Denver’ın babaannesinden ve komşulardan aldığı maddi manevi destek onun cesaretle ayağa kalkabilmesi, yaralarını sarabilmesi için yeterli olacaktı.

Margaret Garner’ın hayat hikâyesinin acıklı, can sıkıcı, gerçek sonunun tersine romanda umut verici bir son yaratmayı tercih ettim. Farklı bir isim verdiğim, yeniden yarattığım köle anne Sethe, kendisinin ve kızının başına gelenlere rağmen romanın sonunda değerli bir insan olduğunu

düşünme, hatta bu fikri benimseme yolunda bir adım atacaktı. "Sahip olduğum en güzel şeydi," der Sethe, Paul D'ye, Sevilen'i kastederek. Paul D itiraz eder: "Sahip olduğun en güzel şey sensin." "Ben miyim? Ben mi?" diye sorar Sethe. Sahip olduğu en güzel şeyin kendisi olduğundan kuşkuludur ama en azından bunun böyle olabileceği fikri ilgisini çekmiştir. Demek, bütün olma, huzur bulma, artık pişmanlık duymama ihtimali de belirebilir ufukta.

Romanın son sözü bu değildi elbette. Son söz Ötekine, ilham kaynağına, romanın varoluş sebebine, Sevilen'e bırakılmalıydı:

Bir yalnızlık vardır, onu kucağında sallayabilirsin. Kollarını birbirine kavuşturup dizlerini göğsüne çekersen, ona sıkı sıkı sarılır, sen de ona tutunursun. Geminin sallanmasına benzemez bu sallanma; sallayanı da yatıştırır, sakinleştirir. Yalnızlığını deri gibi sarıp sarmalar, içinde taşırsın. Bir de yalnızlık vardır, dolaşıp durur. Kucağında sallayarak zapt edemezsin. Senden bağımsız bir canlıdır. Bu kupkuru, bu büyüyüp yayılan şey yüzünden insan kendi adımlarının sesini bile ta uzaklardan geliyor sanır.

Herkes ona takılan adı biliyordu ama gerçek adını kimse, hiç kimse bilmiyordu. Artık hatırlanmıyordu, zihinlerden silinip gitmişti kız. Kaybolmuş olamazdı çünkü zaten kimse aramıyordu onu. Arasalardı bile, nasıl bulacaklardı? Adını bile bilmiyorlardı. Ben buradayım diyordu ama kimse onu sahiplenmiyordu. Uzun otların ilerisindeki o açıklıkta birileri tarafından seilmeyi bekleyip duruyordu; sonunda içindeki büyük utanç infilak edip bedeninin her yanına dağıl-

dı, kahkahalar da onu bir güzel çiğneyip yuttu.

İnsanların birbirlerine anlatacakları bir hikâye değildi bu.

Onu kötü bir düşü unuttur gibi unuttular. Önce masallar uydurdular, masallarını iyice süsleyip püslediler onu o gün verandada görenler; sonra da çabucak, bile isteye unuttular onu. Onunla konuşmuş, onunla yaşamış, ona âşık olmuş olanların unutmaması daha uzun sürdü. Ama bir gün bir baktılar ki onun söylediği tek bir sözü bile hatırlayamıyorlar; o zaman söylediğini düşündükleri her şeyin aslında kendi zihinlerinden geçen sözler olduğuna inanmaya başladılar. Ve sonunda onlar da unuttular. En mantıklısı unutmaktı. Nereye, niçin çömeldiğini, suyun altındaki o yüzün, kızın görmek için çırpındığı o yüzün kime ait olduğunu hiç öğrenmediler. O hatıra, çenesinin altındaki, gülümseyen dudakları andıran o iz orada bir yerde olacaktı ama yoktu işte. Sürgü sürülmüş, fıstık yeşili yosun tomurcuklarıyla kaplanmıştı metalin üstü. Üzerine nice yağmurlar yağan kilitleri tırnaklarıyla açabileceğini nasıl düşünebilmişti?

İnsanların birbirlerine anlatacakları bir hikâye değildi bu. Böylece unuttular onu. Huzursuz bir uykuda gördükleri nahoş bir düşü unuttur gibi unuttular. Fakat ara sıra onlar uyurken bir eteğin hışırtısı duyulur odalarında, onlar uyanınca birden kesilir; onlar uyurken yanaklarına bir el dokunur, onlar kendi elleri sanırlar. Bazen, yakın bir arkadaşlarının ya da bir akrabalarının resmine çok uzun baktıklarında resim değişip dönüşür; o sevilen kişinin yüzünden daha tanıdık bir yüz yerleşiverir resme. İsterlerse dokunabilirler o yüze, ama dokunmazlar çünkü dokunurlarsa artık hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağını bilirler.

İnsanların birbirlerine anlatacakları bir hikâye değil bu.

124 numaralı evin arkasındaki derenin kıyısında kızın ayak izleri bir görünür bir kaybolur. O kadar tanıdık ki bu izler, herhangi biri, bir çocuk, bir yetişkin ayağını o

izlerden birinin üstüne yerleştirse ayağı izin üstüne şıp diye oturur. Ayağını çekerse iz çabucak kaybolur, sanki orada daha önce kimse yürümemiş gibi. Zamanla bütün izler kaybolup gider. Yalnızca ayak izleri değildir unutulmuş; su da suyun altındaki de unutulur. Geriye bir tek hava kalır. Saçakları yalayan rüzgâr, baharda çabucak eriyen buz kalır. Bir tek hava kalır. Ne hatırlanmayanın, zihinlerden silinip gidenin nefesi, ne de onun bir öpücük için feryat eden sesi. Sevilen.

Asıl yargılama süreci, bildiğim kadarıyla, şöyle sonuçlandı: Köle annenin çocuğunu öldürmekle ilgili aslen herhangi bir cezai sorumluluk taşımadığına karar verildi (sorumluluk taşıdığına hükmedilseydi, ölüm cezasına çarptırılacaktı) çünkü Federal Bölge Mahkemesi yargıcı devreye girip Kaçak Köle Yasasının önceliği olması gerektiği hükmüne vardı. Bu yasaya göre Margaret Garner da (hiçbir surette ona ait olmayan) çocuğu da satılabilir birer maldılar ve zaten sürekli alınıp satılıyorlardı. Diğer bir deyişle, Garner'ın, örneğin annelik sorumluluğu gibi insani sorumluluklar taşıyan bir insan olmadığına, sığır gibi satılabilecek bir hayvan olduğuna hükmedilmişti. Garner her hâlükârda ölüme mahkûmdu; ya katil olarak genç yaşta yahut insanlıktan çıkarılmış bir köle olarak yavaş yavaş ölecekti. Weisenburger'den öğrendiğimiz kadarıyla, Garner gerçekten de tekrar Güneye gönderildi ve 1858'de tifodan öldüğü güne kadar orada köle olarak yaşadı.

Gerçek Margaret Garner'ın öyküsü çok etkileyici olsa da, yazdığım romanın merkezinde öldü-

rülen çocuk bulunuyor; hikâye onun üzerinden gelişip genişliyor. Bu çocuğu hayalimde canlandırmaya çalışmak sanatın hem ruhuna, hem bedenine dokunmaya çalışmak gibiydi benim için.

Kurmaca anlatı belli ölçüde kontrol altında tutulan vahşi yaşama benzer; bize Öteki olma, yabancı olma, ona dönüşme olanağı sunar. Duygudaşlık kurarak, açık olarak ve kendine dönüp bakma riskini göze alarak. Bu kitabın yazarı olarak benim için hikâyedeki asıl Öteki, yaşayanlara musallat olan kızdır, Sevilen'dir. Bir öpücük için feryat eden, feryat edip duran o kız.

VI.

Yabancıнын Yurdu

On dokuzuncu yüzyılda köle ticaretinin doruğa ulaştığı yılları saymazsak, insanlar hiçbir zaman yirminci yüzyılın ikinci yarısında ve yirmi birinci yüzyılın başlarında olduğu kadar yoğun bir kitlesel hareketlilik içinde olmadı. Çok çeşitli dillerde, ticaretin, siyasi müdahalenin, zulmün, savaşın, şiddetin ve sefaletin dilinde konuşan işçilerin, entelektüellerin, mültecilerin ve göçmenlerin gümrüklerden geçerek yahut derme çatma teknelerle okyanuslar, kıtalar aştıkları bir hareketlilik bu. İnsanların (isteyerek veya istemeyerek) dünyanın dört bir tarafa yeniden dağılıyor

oluşları şüphesiz devletin, yönetim kurullarının, mahallelerin, sokağın gündeminde en üst sıraları işgal ediyor. Hareketliliği kontrol etmek adına yapılan siyasi manevralar, her şeyini kaybetmiş bu insanları gözlem altında tutmaktan ve/veya rehin almaktan ibaret değil. Bu kitlesel göç geneli itibarıyla, sömürgeleştirilenin sömürgecinin kucağına doğru yelken açmasına benzetilebilir (bir bakıma plantasyondan çıkıp plantasyon sahibinin evine çalışmaya giden köleler gibi). Yolcuların çoğunu savaştan kaçan sığınmacılar oluşturuyor. Yolcular arasında, daha az sayıda olsa da, küreselleşmenin ileri karakollarına gönderilmek üzere yerleri değiştirilen, nakledilen yöneticiler ve diplomatlar da var. Ardı arkası kesilmeyen insan akışını kontrol etmek için yasa çıkarma girişimlerinde bulunuluyor ve askeri üslerin kurulması, yeni askeri birliklerin konuşlandırılması da bu girişimlerin önemli bir parçası.

Kitlesel hareketliliğin ortaya çıkardığı görülmemiş manzara dikkatlerin ister istemez sınırlara, geçirgen yerlere çevrilmesine neden oluyor. Gözler müdafaası zor noktalara, zihinlerde yuva olarak yer etmiş mekânın yabancıların tehdidi-ne açık hâle geldiği düşünülen yerlere çevriliyor. Bana öyle geliyor ki, sınırlarda, kapılarda esen korku rüzgârı iki sebeple kuvvetleniyor: 1) küreselleşmenin hem bir tehdit olması hem de umut vadetmesi ve 2) kendi yabancılığımızla kurduğumuz ilişkinin tedirginlik veren bir ilişki olması, ait olma duygumuzun hızla elimizden kayıp gitmesi.

Küreselleşmeyle başlayayım. Bugün küreselleşme denince aklımıza gelen şey, on dokuzuncu yüzyıldaki "Hakimiyet Britanya'nın" şiarlı düzenle aynı şey değil. Gerçi sömürgecilik sonrası dönemde meydana gelen çalkantılar, on dokuzuncu yüzyılda tek bir ulusun (Büyük Britanya'nın) diğer pek çok ulus üzerinde kurduğu egemenliğin bir göstergesi ve kalıntısıdır ama yine de bugün küreselleşme denince o türden bir egemenliği anlamıyoruz. "Küreselleşme" terimi eski proleter enternasyonalizmin "dünyanın bütün işçilerini birleştirme" ülküsünü de içinde barındırmıyor; her ne kadar AFL-CIO* eski başkanı John Sweeney, Sendika Başkanları Yönetim Konseyinde, Amerikan sendikalarına "yeni bir enternasyonalizm inşa etme" gerekliliğinden söz ederken tam da bu sözcüğü, "enternasyonalizm" sözcüğünü kullanmış olsa da. Küreselleşme savaş sonrası ortaya çıkan, 1950'leri çalkalayıp altüst eden ve Birleşmiş Milletlerin kurulmasına yol açan o retoriğe, "tek dünya" kurma arzusuna da tam olarak tekabül etmiyor. 1960'larda ve 70'lerde yaygınlaşan ve bazılarının dünya barışı için bir çağrı bazılarının da kültür hegemonyası kurma çabası olarak yorumladığı "evrenselcilik" anlayışıyla da örtüşüyor küreselleşme. "İmparatorluk", "enternasyonalizm", "tek dünya", "evrenselcilik"... Tüm bunları tarih boyunca ortaya çıkan eğilimlere verilen birer ad gibi değil de birer arzu ifadesi gibi okuyorum ben. Yeryüzünü hiç değil-

* AFL-CIO: The American Federation of Labor and Congress of Industrial Organizations (Amerikan İşçi Federasyonu ve Sanayi Örgütleri Birliği) (ç.n.)

se bir ölçüde kontrol altına alma ve dünyada bir birlik havası estirme arzusunun yahut bu gezegende yaşayan tüm insanların kaderini, bir araya gelmiş bir grup ülkenin ideolojisi doğrultusunda belirleme arzusunun ifadeleri bunlar sanki. Aslına bakarsanız küreselleşme de selefleriyle aym özelemleri, aynı arzuları paylaşıyor. O da kendini tarihsel olarak ilerici, geliştirici, birleştirici, idealist ve kaçınılmaz addediyor. Küreselleşme, dar bir tanımla, çokuluslu şirketlerin talepleri doğrultusunda şekillendirilen tarafsız bir siyasi ortamda sermayenin serbest dolaşımı, bilginin ve ürünlerin hızlı dağıtımını demektir. Fakat küreselleşme daha geniş bir perspektifle değerlendirildiğinde çağrışımlarının o kadar masum olmadığı anlaşıyor. Küreselleşme denince ambargo uygulanan devletlerin şeytanlaştırılması yahut savaş ağalarının ve yozlaşmış politikacıların bir yandan önemsiz gibi gösterilmesi bir yandan da onlarla pazarlığa oturulması akla geliyor. Bunun da ötesinde küreselleşme, ulusötesi ekonominin, sermayenin ve işgücünün ağırlığı altında ulus devletlerin ezilmesi, Batı kültürünün ve ekonomisinin üstünlüğü, ABD'nin barındırdığı kültürlerin moda, sinema, müzik ve yemekler aracılığıyla Batıya sızması ve dolayısıyla da gelişmiş ve gelişmekte olan dünyanın Amerikanlaşması anlamına geliyor.

Zamamnda insanlığın kaderinin bir grup ülkenin ideolojisi doğrultusunda belirlenmesi gerektiği fikri, enternasyonalizm düşüncesi vesaire nasıl karşılandıysa, küreselleşme de aynı coşkuy-

la karşılandı ve zihinlerimizde belli bir mertebeye ulaştı. Tüm o özgürlükleri artırma, eşitliği sağlama iddialarına karşı, küreselleşmenin esasen bir hükümdardan farkı yok. Çünkü küreselleşme çok şey bahsettiği gibi çok şeyi de esirgeyebiliyor: Eli, sınırları aşıp her yere uzanabiliyor küreselleşmenin, kitlelere dokunup çok sayıda insanı olumlu yahut olumsuz biçimde etkileyebiliyor. Hızına yetişmek mümkün değil; her geçen gün yeni bir teknolojiyle ortaya çıkabiliyor. Zenginlikler açısından da etki alanı çok geniş; gezegenin sınırlı kaynaklarını sömürüyor ve karşılığında sınırsız sayıda mal ve hizmet ihraç ve ithal ediyor. Fakat bazıları küreselliğe neredeyse bir mesihe tapar gibi taparken bazıları da ona tehlikeli bir distopyaya göz kırpan bir şeytan muamelesi yapıyor. Küreselliğin, sınırları, ulusal altyapıları, yerel bürokrasileri, internet sansürlerini, gümrük vergilerini, yasaları, dilleri ezip geçmesinden korkuyoruz; kıyıları köşeleri ve kıyıda köşede kalmışları dikkate almamasından, devasa bir girdap gibi her şeyi hızla yutup yok etmesinden, anlam yaratan farkları düzleyip geçmesinden korkuyoruz. Çeşitlilikten nefret ediyor olmamıza rağmen ya birbirimizden ayırt edilemez hâle gelirsek, ya yakın gelecekte tüm azınlık dil ve kültürleri yok olup giderse diye tasalanıyoruz. Yahut küreselleşmenin hışmına uğrayan büyük dil ve kültürlerin ne türden köklü dönüşümlere uğrayacağı, nasıl gücünü yitireceği konusunda tahminler yürütüyoruz korku içinde.

İnsanların kitlesel hareketliliğini gerekli kılan tüm sebepler arasında savaş başı çekiyor. Yerinden yurdundan olmuş insan sayısının (yani mülteciler, sığınmacılar ve kendi vatanı içinde yerinden edilenler de dahil olmak üzere zulümden, çatışmadan ve günümüz dünyasındaki genel şiddet ortamından kaçan insan sayısının) son kerte de altmış milyonun çok üstüne çıkacağı tahmin ediliyor. Altmış milyon. Toplam mülteci sayısının yarısını çocuklar oluşturuyor. Ölenlerin sayısını bilmiyorum.

Geleceğe dair en büyük korkularımız tümüyle gerçek olmuş değil ama vakitsiz bir kültürel ölümün hızla yaklaşmakta olduğuna işaret eden bu korkular küreselleşmenin daha iyi bir hayat sunma vaatlerini anlamsız kılıyor.

Yabancılık belasını, zehrini anlatmak için bir kez daha edebiyata başvuracağım. Özellikle de 1950'lerde Ganalı bir yazarın kaleme aldığı bir romana değinmek istiyorum. Yazar romanında şu ikilemi irdeliyor: İçeriyle dışarıyı ayıran çizginin bulanıklığı gerçek, mecazi ve psikolojik sınırları, çizgileri kutsallaştırmamıza yol açabiliyor; ait olma arayışı içinde kendimizi ulus, devlet ve vatandaşlık tanımlarıyla, süregiden ırkçılık ve ırk ilişkileri sorunlarıyla ve kültürlerin sözde çatışması meselesiyle boğuşurken buluyoruz.

Bu sorunlarla hesaplaşanlar yalnızca Afrikalı ve Afro-Amerikalı yazarlar değil kuşkusuz, fakat Afrikalı ve Afro-Amerikalı yazarların bu sorunlar-

la yüzleşmelerinin çok uzun ve müstesna bir tarihi var. Kendi anavatanlarında yurtsuz kaldıkları, ait oldukları yerde sürgün oldukları bir tarih bu.

Romanı ele almadan önce, çocukluğumdan kalma bir anıyı paylaşmak istiyorum. Bu anı Afrika edebiyatı okumaya başlamamdan çok öncelere dayanıyor fakat yabancının modern tanımlarının ne tür sorunlar barındırdığı sorusunun peşine düşmeme bu anı yol açmıştır.

Kenarı kadife kaplı bağış tepsileri pazar günü kilisenin sıraları arasında elden ele dolaşıyordu. Elimize en son ulaşan en küçük tepsiydi ve büyük ihtimalle içi boş dönecekti. Tepsinin boyutu ve sıralamadaki yeri, görev bilincinden doğan fakat çok da büyük olmayan beklentilere işaret ediyordu; 1930'lara damgasını vuran da bu türden beklentilerdi zaten. Kimse kâğıt para koymuyordu. Tepsie düşen bozuk paraların çoğu ise Afrika'yı kurtarmak, korumak için yardımda bulunmaya, harçlıklarından vazgeçmeye teşvik edilen çocukların verdiği bir kuruşlardan, beş kuruşlardan oluşuyordu. Afrika ismi kulağa hoş geliyordu fakat her zikredilişinde bu isimle bağdaştırılan karışık duyguları da beraberinde getiriyordu. Açlıktan kırılan Çin'in aksine, Afrika hem bizimdi hem başkalarının; ona hem gönülden bağlıydık hem de çok yabancıydık. Ait olduğumuzu işitip durduğumuz fakat hiçbirimizin görmediği, görmeyi de pek aklından geçirmediği bu büyük, bu yardıma muhtaç anavatanda yaşayan insanlarla birbirimizi tanımıyorduk; aramızda karşılıklı hor

görüye dayanan kırılğan bir ilişki vardı. Paylaştığımız şey edilgen, yaralı bir Öteki olma mitiydi; okul kitapları, filmler, karikatürler ve çocukların öğrenip benimsedikleri düşmanca lakaplar aracılığıyla zihnimize işlenen bir mitti bu.

Daha sonraları, hikâyeleri Afrika'da geçen kurmaca yapıtlar okumaya başlayınca anladım ki art arda okuduğum hemen her anlatıda, kilisenin sıraları arasında süzülen kadife tepsilere eşlik eden o mitin ta kendisi işleniyor, süslenip geliştiriliyordu. Joyce Cary için, Elspeth Huxley için, H. Rider Haggard için Afrika tam da kilisede toplanan yardım parasıyla ima edilen şeydi: Çaresizce ışığa muhtaç bir karanlık kıtaydı Afrika. Hristiyanlığın, medeniyetin, gelişimin ışığına muhtaçtı. Salt iyi kalplilikten doğan hayırseverliğin ışığına muhtaçtı. Aramızda özel bir yakınlık olduğu varsayımlarıyla yüklü ama aynı zamanda aramızda aşılamayacak bir yabancılık olduğu kabulünü de içinde barındıran bir Afrika düşüncesiydi bu. Paternalizmi, sömürgeciliği temsil eden "büyüklerin", yerel nüfusu yabancılaştırması, oranın anadilini konuşan insanların yurtlarının ellerinden alınması, orada doğmuş büyümüş insanların kendi evlerinde sürgün olmaları gizemli bir atmosfer yaratıyor, bu anlatılara gerçeküstü bir ışıltı katıyor, yazarların, doğaüstü bir boşluktan ibaret, baştan yaratılmaya hazır bir Afrika tahayyül etmelerine yol açıyordu. Edebiyat yapıtlarındaki Afrika birkaç istisna dışında her zaman, turistlerin ve yabancıların istedikleri gibi top koşturabilecekleri, uçsuz bucaksız bir alandı. Joseph

Conrad'ın, Isak Dinesen'in, Saul Bellow'un ve Ernest Hemingway'in yapıtları ister geleneksel Batılı anlayışın Afrika'nın karanlıkta kalmış bir kıta olduğu yolundaki düşüncelerinden besleniyor, isterse bu düşüncelere karşı duruyor olsunlar, bu yapıtlardaki başkahramanların hepsi dünyamn ikinci büyük kıtasına vardıklarında bağış tepsisi kadar boş bir toprak parçasıyla karşılaşılıyorlardı. Bu çanağın içine kaç kuruş atacakları ise artık hayal güçlerine kalmıştı. Kucak açan sessizliğiyle, kullanışlı boşluğuyla, su götürmeyen yabancılığıyla bu Afrika, Batı'ya büyük fayda sağlayabilir, işlenip edebi ve/veya ideolojik birçok gereksinimi karışlayacak hâle getirilebilirdi. Geriye çekilip serüvenler için ideal bir arka plan oluşturabilir yahut öne çıkıp bir yabancının çektiği acıların sorumluluğunu üstlenebilirdi; Batılılar ona bakıp kötülüğün ne olduğunu görebilsinler diye eğilip bükülerek uğursuz, ürkütücü şekillere bürünebilirdi yahut diz çöküp kendinden üstün olanların onu sıfırdan eğitmelerine razı gelebilirdi. Afrika, oraya gerçek yahut hayali bir yolculuk yapanlara, yaşamı yeni yeni oluşup gelişmekte olan ilkel hâliyle deneyimleyebilmeleri için müthiş fırsatlar sunuyordu. Bu deneyimin sonucunda yolcu kişisel bir aydınlanma yaşıyor, bu sayede Avrupa hâkimiyetinin ne kadar avantajlı olduğunu ve bir Avrupalıyı Afrika kültürünü derinlemesine araştırıp öğrenme sorumluluğundan azade kıldığını idrak ediyordu. Biraz coğrafya, bolca iklim bilgisi, birkaç gelenek ve bir iki anekdot bir araya gelip bir tuval oluşturuyor, tuvalin üzerine daha olgun yahut daha kederli ya da tümüyle huzura ermiş

bir kişiliğin portresi çizilebiliyordu. 1950'lerde yayımlanan Batı romanlarındaki Afrika, Albert Camus'nün romanının adı gibi, "Yabancı" diye nitelenebilirdi; bilgiye ulaşma fırsatı sunan fakat bilinmezliğini her daim koruyan bir "Yabancı". Conrad'ın romanı *Karanlığın Yüreği*'nde Marlowe Afrika'dan şöyle söz ediyordu: eskiden "bir çocuğun bakıp bakıp binbir çeşit hayalle süslediği [haritadaki o kocaman] beyaz toprak parçası [zamanla] nehirlerle, göllerle, isimlerle dolmuş, [...]

eskiden, bomboş bir yerken taşıdığı o hoş gizemden eser kalmamış, [...] karanlığın yurdu hâline gelmişti." Afrika hakkında bilinen o çok az şey de esrarengiz, aykırı ya da içinden çıkılamayacak ölçüde çelişkiliydi. Bir anlaşılmazlıklar yumağıydı bu hayali Afrika; *Beowulf* destanındaki devasa yaratık Grendel gibi, Afrika da kendini ele vermiyor, hiçbir tanıma sığmıyordu. İşte tam da bu sebeple, edebi yapıtlar birbiriyle çelişen benzetmelerle doludur. Afrika insan ırkının doğduğu yerdir, dolayısıyla yaşıldır, çok yaşlı. Fakat sömürgecinin velayeti altında olduğu için aynı zamanda bebek gibidir de. Sanki her gün doğmaya hazır olan ama bir türlü doğamayarak tüm ebeleri şaşkına çeviren yaşlı bir fetüs gibi. Hangi romana baksanız, hangi hikâyeyi okursanız hem suçsuz günahsızdır hem de yozlaşmıştır; hem saldırgandır hem de kötülük nedir bilmez; hem akıl yoksunudur hem de hikmet sahibidir Afrika.

Irkçılıktan beslenen böyle bir edebi bağlamda Camara Laye'in *The Radiance of the King* [Kralın Bakışı] adlı romanına rast gelmek benim için bü-

yük bir sürpriz oldu. Camara Laye bu romanında Afrika'nın o masalsi karanlığını gidip yerinde görmek yahut o karanlığa ışık götürmek için yapılan yolculuk klişesini ters yüz edivermişti. Roman yetkin bir dil, tamamen Afrika'ya özgü imgeci bir anlatım aracılığıyla Batı'yla uzun bir müzakere başlatmak üzere masaya oturuyor. Öte yandan, fetihçilerin yerli halka yakıştırdıkları, çocuksuluğu ve kargaşayı çağrıştıran imgelerden istifade etmekten de geri kalmıyor. Joyce Cary'nin *Mister Johnson* [Bay Johnson] adlı romanında toplumsal kargaşa betimlemelerine rastlarız örneğin; yahut Elspeth Huxley'nin *The Flame Trees of Thika* [Thika'nın Ateş Ağaçları] adlı romanında bir koku takıntısı öne çıkar. H. Rider Haggard'ın romanlarında, Joseph Conrad'ın yapıtlarında ve aslında Batılılarca kaleme alınmış tüm seyahat yazılarında Avrupalıların çıplaklığın sabit anlamlarına saplanıp kaldıklarını görürüz. Çıplak yahut yarı çıplak bir beden olsa olsa çocuksu bir saflığın yahut dizginlenmemiş bir erotizmin işareti, fakat bakan kişinin röntgencilik eğiliminin bir göstergesi değildir asla.

Camara Laye'in hikâyesi özetle şöyle: Avrupalı Clarence açıkça dile getiremediği bazı sebeplerden dolayı Afrika'ya gelmiştir. Buraya gelir gelmez beyaz hemşerileriyle kumar oynamış, kaybetmiş ve yüklü bir borcun altına girmiştir. Yerli halkın arasında, pis bir pansiyonda saklanmaktadır. Sömürgecilerin otelinden çoktan kapı dışarı edilmiştir; şimdi kaldığı pansiyonun Afrikalı sahibi de onu kapının önüne koymak üzere-

dir. Clarence düşünür taşınır, sonunda beyazlığı, Avrupalılığı sayesinde bu beş parasızlıktan kurtulabileceğine kanaat getirir. Nasılsa sorgu sual edilmeden, herhangi bir becerisi olup olmadığına bakılmadan kralın hizmetine girebilecektir. Fakat bütün köylüler birlik olup onun krala yaklaşmasını engeller, bunu aklından geçirdiği için onunla alay ederler. Derken Clarence iki haylaz yeniyetmeyle ve açığöz bir dilenciyle tanışır. Onların kılavuzluğunda güneye, kralın bir sonraki durağına doğru yola koyulur. Bir hac yolculuğunu andıran bu yolculuk üzerinden Camara Laye Avrupa ve Afrika'nın birbiriyle örtüşen hassasiyetlerinin izini sürer ve parodisini yapar.

Camara Laye'in Afrika için kullandığı edebi kalıplar aynı zamanda yabancılığın algılanış biçimlerinin birebir kopyalarıdır: Yabancı 1) tehditkârdır; 2) ahlaksızdır; 3) anlaşılmazdır. Yazar bu algı biçimlerini hayranlık uyandırıcı bir ustalıkla işler.

Tehditkârlık. Romanın başkahramanı Clarence korkudan ne yapacağını şaşırılmış hâldedir. "Ormanlık alanların şarap işletmelerine tahsis edildiğini", arazilerin "ekili biçili" olduğunu, orada yaşayan insanların kendisinden "içten bir selamı" eksik etmediklerini söyler söylemesine ama yine de etrafına bakınca bir tek aşılmaz engeller görür, "herkeste bir husumet", baş döndüren dehlizler, dikenli çalılarla kuşatılmış patikalar görür. Bütün ferahlığıyla, muntazamlığıyla önünde uzanan bu topraklar ile kafasında yarattığı, tehditlerle dolu o vahşi orman tam bir zıtlık içindedir.

Ahlaksızlık. Ahlaksızlığa batmış birisi varsa o da Clarence'tır. Clarence Batılıların tüyler ürper-tici diye niteleyecekleri bir vaziyettedir: "Yer-lilere benzemiş", erkekliğine halel getiren bir "günahkârlığın, budalalığın, zafiyetin" içine düş-müştür. Clarence'in evlenmeden birliktelik yaşa-maya bir kadın gibi boyun eğip durması, ayrıca bundan arsızca zevk alması kendi ihtiraslarının, kendi isteğiyle teslim olduğu vurdumduymaz-lığın bir yansımasıdır. Zamanla köydeki melez çocuk nüfusu arttıkça, o bölgedeki tek beyaz kişi olan Clarence bu çocukların nereden پیدا ol-duklarını merak eder durur. Ayan beyan ortada olan gerçeği, hareme damızlık bir erkek olarak satılmış olduğu gerçeğini bir türlü kabul etmek istemez.

Anlaşılmazlık. Camara Laye'in Afrika'sı karan-lık değildir; aksine ışıkla dolup taşar: Ormanda su yeşilinin saçtığı ışığı, evlerde ve toprakta yakut kırmızısının tonlarını, gökyüzünde "dayanılmaz [...] masmavi parlaklığı" görürsünüz; balık-ka-dımların pulları bile ay ışığından birer elbise gibi pırıl pırıl parlamaktadır. Afrikalıların, ister iyi ister kötü olsun, hangi hislerle, hangi niyetlerle hareket ettiklerini anlamak için insanlar arasında aşılamaz bir fark olduğu inancını bir süreliğine rafa kaldırmak yetecektir.

Yabancı, yerlinin yurdunu ele geçirir, yerlinin meşruiyetini ortadan kaldırır, aidiyet iddiasını onun elinden alıp kendisine mal eder türünden basmakalıp ifadelerin içini boşaltıyor roman;

Afrika'ya göç etmiş, bir başına, işsiz güçsüz, beceriksiz, hatta soy isimsiz beyaz bir adam koyuyor önümüze. Fakat bu adamın üçüncü dünya ülkelerinde her daim işe yarayan, bir tek oralarda işe yarayabilecek bir altın bileziği vardır. Beyazdır. Beyaz olduğu için de tanımadığı bir ülkede, anlamadığı, zaten anlamayı pek de arzulamadığı insanların arasında, daha önce hiç görmediği bir krala danışmalık yapmaya uygundur her nasılsa. Ne var ki onu hor gören hemşerilerinden kaçma, kendisine bir yetki alanı yaratma arayışı olarak başlayan yolculuk acılı bir sürece, her şeyi sıfırdan öğrenme sürecine dönüşür. Afrikalıların arındayken akıllı olmak demek peşin hükümlerle hareket etmek demek değil, ince farkları gözden kaçırmamak demektir; görebilmek, görmeyi istemek, gördüklerinden bir sonuca ulaşmayı istemek demektir. Bir Avrupalı olarak kendi rahatıyla, kendi hayat mücadelesiyle ilgili meseleler dışında hiçbir mesele üstüne doğru düzgün kafa yormak istememesi Clarence'ın mahvına sebep olur. Yavaş yavaş bir kavrayış geliştirmeye başladığında ise beyaz adam bu kavrayışın kendisini yok ettiği duygusuna kapılır. Bir kültüre ilişkin sınırlı bakış açılarını sorgulayan bu kurmaca yapıt, arkasına Avrupa'nın desteğini, himayesini, gücünü almayan bir Batılının Afrika'yı nasıl deneyimlediğini, bu deneyim sürecinde onun ırk fikrinden nasıl yavaş yavaş arındığını görmemizi sağlıyor. Bu yapıt sayesinde yeniden keşfediyoruz, sil baştan tahayyül ediyoruz önemsiz addedilmenin, görmezden gelinmenin, bir fazlalık, bir yabancı gibi algılanmanın ne demek olduğunu; adının hiç

ağza alınmamasının, geçmişinden koparılmanın, temsil edilmemenin, alınıp satılmanın, nüfuzlu bir ailenin, açık göz bir girişimcinin yahut yerel düzenin çıkarı uğruna emeğinin sömürülmesinin insana kendini nasıl hissettirebileceğini. Kısacası, siyah bir köleye dönüşmenin bize ne tür duygular yaşatabileceğini.

Belki de bu tedirgin edici yüzleşme dünyanın dört bir tarafında insanların sürekli yer değiştiriyor olmalarından kaynaklanan ve dengemizi bozan rahatsızlıklarla, sıkıntılarla başa çıkmamızı kolaylaştırabilir. Bu rahatsızlıklar kendi kültürümüze, dilimize delice sarılmamıza, başkalarınınkini ise göz ardı etmemize, günün modası neye kötü diyorsa bizim de ona kötülük atfetmemize neden olabilir. Bu rahatsızlıklar yüzünden zihnimizde yarattığımız hayaletlere ve fantezilere sadakatle bağlanır, yasalar çıkarır, insanları sürgün eder, birbirine benzemeye zorlar, tasfiye ederiz. Her şeyden öte, bu rahatsızlıklar kendi içimizdeki yabancıyı inkâr etmemize, insanlığın hepimiz için müşterek bir tecrübe olduğu fikrine karşı durmamıza yol açabilir.

Birçok sınavdan geçtikten sonra Camara Laye'in Avrupalısı yavaş yavaş bir uyanış yaşamaya başlar. Sonunda dileği gerçekleşecek, krala görüşebilecektir. Fakat artık kendisi de amaç edindiği şey de değişmiştir. Clarence yerli halkı dinlemeyip cıvılcıplak, yavaşça yürür tahta doğru ve nihayet kralı, o baştan ayağa altınlarla süslenmiş, çocuk yaştaki oğlanı görür. Clarence'in "için-

deki ürkütücü boşluk", o zamana kadar aslında kendisini çırılçıplak kalmaktan kurtaran o boşluk görünür olunca kralın bakışları da ona çevrilir. İşte bu açıklık, korktuğu için üzerinden çıkarmadığı kültür zırhının bu şekilde parçalanıp gitmesi, Clarence'ın benzersiz bir cesaret gerektiren bu eylemi onun kurtuluşuna giden yolun başlangıcı olur. Mutluluğuna, özgürlüğüne giden yolun başlangıcı. Çocuk kral onu kollarına alır, ona sıkıca sarılır. Kralın genç kalbinin atışlarını ve dudaklarından dökülen o güzel sözcükleri duyar Clarence, ona gerçek bir aidiyetin müjdesini veren, onu insan ırkına buyur eden o güzel sözcükleri: "Ben de seni bekliyordum. Nerede kaldın?"

Teşekkür

Harvard Üniversitesi'ne, 2016 Yılı Norton Seminerlerini vermek üzere davet edilmek beni çok mutlu etti. Bu fırsatı bana sundukları için Norton Kurulu üyeleri Homi Bhabha'ya, Haden Guest'e, Sylvanie Guyot'a Robb Moss'a, Richard Peña'ya, Eric Rentschler'e, Diana Sorensen'e, David Wang'a ve Nicholas Watson'a teşekkür ederim.

Ayrıca Homi Bhabha'ya, David Carrasco'ya, Claire Messud'a, Henry Louis Gates Jr.'a, Evelyn M. Hammonds'a ve Diana Sorensen'e verdiğim seminerlerin açılış konuşmalarını yaptıkları için en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Mahindra Beşeri Bilimler Merkezi çalışanlarına tüm emekleri için ve özellikle Harvard Üniversitesi Yayınevi çalışanı John Kulka'ya bana özenle kılavuzluk ettiği için müteşekkirim. Son olarak, asistanım René Boatman'e araştırma ve yazma sürecindeki yardımları için çok teşekkür ediyorum.

Nobel Ödüllü yazar Toni Morrison, *Ötekilerin Kökeni*'nde on dokuzuncu yüzyılda kaleme alınmış tıp makalelerinden, köle ve efendilerin günlüklerine, oradan da köleliği romantize eden, ayrımcılığı araçsallaştıran, yabancı olmanın ve yabancıya dönüşmenin farklı yönlerini vurgulayan edebi eserlere kadar çok geniş bir yelpazede ufuk açıcı bir gezintiye çıkarıyor bizleri.

Ernest Hemingway, William Faulkner ve Flannery O'Connor gibi yazarların eserlerine ötekilik sorunu açısından yaklaşırken kendi eserlerini ve kişisel deneyimlerini de göz ardı etmeden asırlara yayılan bir sorunu ustalıkla betimliyor Morrison. Savaşlar, zorunlu göçler ve sınırlar dünyasında müthiş üslubu belleklere kazınmış bir kadın yazarın ötekilik üzerine esaslı gözlemleri ve çözümlemeleri okuru da kendisiyle yüzleşmeye davet ediyor.

16 TL (KDV'den muaftır.)

🐦 selyayincilik 📖 selyayin 📱 selyayincilik

www.selyayincilik.com